

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra preprimární a primární pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Využití pohádek a rozvoj čtenářské pregramotnosti očima rodičů

The Use of Fairy tales and the Development of Pre-literacy

Through the Eyes of Parents

Vendula Jindrová

Vedoucí práce: MgA. Alžběta Ferklová

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Využití pohádek a rozvoj čtenářské pregramotnosti očima rodičů potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Českých Budějovicích dne 16. 4. 2023

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá využitím pohádek a rozvojem čtenářské pregramotnosti ze strany rodičů předškolních dětí. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se soustředí na pohádky, jejich původ, charakteristické znaky a vliv, který mají na rozvoj dětí. Dále se zaměřuje na čtenářskou pregramotnost a její rozvoj u dětí v předškolním věku. V praktické části formou dotazníku pro rodiče předškolních dětí budou hledány odpovědi na výzkumné otázky. Cílem je zjistit, jakým způsobem a jak často rodiče předškolních dětí využívají doma pohádky. Dále postihnout, zda rodiče pohádky využívají jen pasivně, nebo také aktivně a vyzkoumat, zda si rodiče uvědomují vliv literatury na rozvoj dětí. Poté, dle získaných odpovědí, vytvořit metodický materiál – příručku s návrhy činností, které by mohli rodiče aplikovat na (téměř) jakoukoli pohádku a která podporuje práci s pohádkou v rodinném prostředí. Pomocí tohoto podpůrného materiálu by se rodičům lépe a efektivněji pracovalo s pohádkami, a tím by cíleně podporovali rozvoj čtenářské pregramotnosti u svých dětí. Efektivita této pomůcky v rodinném prostředí bude ověřena v praxi, a to závěrečným dotazníkem původní skupiny dotazovaných respondentů – rodičů předškolních dětí.

KLÍČOVÁ SLOVA

pohádka, čtenářská pregramotnost, čtenářské strategie, rodiče, předškolní vzdělávání

ABSTRACT

This Bachelor Thesis deals with the use of fairy tales and the development of pre-literacy by parents of preschool children. The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part focuses on fairy tales, their origin, characteristic features and their influence on children's development. It also focuses on pre-literacy and its development in children of preschool age. In the practical part, answers to research questions will be sought in the form of questionnaire for parents of preschool children. The goal is to find out how and how often parents of preschool children use fairy tales at home. Furthermore, the goal is to determine whether parents only use fairy tales passively or actively, and to investigate whether parents are aware of the influence of literature on children's development. Then, based on the answers obtained, create methodical material – a manual with suggested activities that parents could apply to (almost) any fairy tale and which supports better use of fairy tales in a family environment. With the help of this supportive material, parents would be able to work with fairy tales better and more efficiently, and thus would specifically support the development of pre-literacy in their children. The effectiveness of this tool in the family environment will be verified in practice by a final questionnaire for the original group of interviewed respondents – parents of preschool children.

KEYWORDS

fairy tale, pre-literacy, reading strategies, parents, pre-school education

OBSAH

ÚVOD.....	7
I TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 CHARAKTERISTIKA PŘEDŠKOLNÍHO OBDOBÍ.....	8
1.1 Psychomotorický vývoj.....	8
1.2 Kognitivní vývoj.....	10
1.3 Emoční a motivační vývoj.....	11
1.4 Socializace a hra.....	12
1.5 Rodina.....	13
1.6 Vývojová specifika ve vztahu k dramatické výchově.....	14
2 POHÁDKA.....	15
2.1 Historický vývoj pohádek a jejich šíření.....	15
2.2 Charakteristické znaky pohádek.....	16
2.3 Typy pohádek.....	17
2.4 Vliv pohádek.....	18
2.5 Využití pohádek.....	18
2.6 Pohádky a dramatická výchova.....	20
3 ČTENÁŘSKÁ PŘEGRAMOTNOST.....	21
3.1 Čtenářská gramotnost a pregramotnost.....	21
3.2 Vnější faktory ovlivňující čtenářskou pregramotnost.....	22
3.3 Rozvoj čtenářské pregramotnosti.....	22
3.4 Čtenářská pregramotnost a dramatická výchova.....	24
4 PRÁCE S KNIHOU V PŘEDŠKOLNÍM OBDOBÍ.....	25
4.1 Dětská kniha.....	25
4.2 Výskyt literatury a práce s knihou v RVP PV.....	26

4.3 Role dětských knih v předškolním vzdělávání a v rodinách.....	29
4.4 Literatura pro děti a dramatická výchova v domácím prostředí.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
5 CÍL VÝZKUMU.....	32
5.1 První dílčí cíl.....	32
5.2 Druhý dílčí cíl.....	32
5.3 Třetí dílčí cíl.....	32
5.4 Čtvrtý dílčí cíl.....	32
6 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	33
6.1 První výzkumná otázka.....	33
6.2 Druhá výzkumná otázka.....	33
6.3 Třetí výzkumná otázka.....	33
6.4 Čtvrtá výzkumná otázka.....	33
7 METODY VÝZKUMU.....	34
8 REALIZACE VÝZKUMU.....	35
8.1 Výsledky úvodního dotazníku.....	35
8.2 Podpurná příručka a její ověření v praxi.....	51
8.2.1 Příručka.....	51
8.2.2 Výsledky závěrečného dotazníku.....	51
9 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ.....	62
10 DISKUZE.....	64
ZÁVĚR.....	65
LITERATURA.....	67
SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Za svou necelou dvouletou osobní praxi na pozici učitelky v mateřské škole jsem došla k závěru, že knihy jsou velice univerzálním prostředkem, který má všestranné využití a obrovský potenciál. Tento můj postoj je značně ovlivněn silnou zálibou v literatuře, kterou mám od mala. Ovšem dokud jsem nezačala pracovat v mateřské škole, nikdy jsem si neuvědomila, jak široké využití knihy skýtají a jak skvělou vzdělávací, výchovnou i zábavní pomůcku představují.

Prostřednictvím své praxe v mateřské škole jsem brzy zjistila, že při tvorbě vzdělávacích činností inklinuji k pohádkám a knihám obecně. Poskytují mi nekonečnou zásobu vzdělávacího materiálu, oporu i inspiraci, ze které velice často těžím.

V neposlední řadě vnímám, že s rychlým rozvojem dnešní doby, který přináší záplavu kvalitních didaktických materiálů a hraček, o kterých jsem já ve svém dětství ani nesnila, obecně upadá zájem o knihy. Toto je přirozená reakce a samozřejmě i individuální záležitost, nicméně pociťuji, že se stále rostoucí nepřebornou nabídkou pomůcek a originálních hraček roste počet dospělých, včetně rodičů předškolních dětí, kteří se od literatury odklání.

Z těchto důvodů jsem se se svou bakalářskou prací na téma „*využití pohádek a rozvoj čtenářské pregramotnosti očima rodičů*“ rozhodla ponořit právě do tematiky dětské literatury se zaměřením na pohádky v kontextu rozvoje čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku.

Jednotlivé kapitoly teoretické částí seznamují s charakteristikou dětí předškolního věku, pohádkami, rozvojem čtenářské pregramotnosti a využitím knih v předškolním období.

Praktická část nejdříve prostřednictvím dotazníkového šetření u cílové skupiny respondentů (rodičů předškolních dětí) zjišťuje, jak probíhá čtení v rodinách. Zkoumá, zda rodiče znají a využívají čtenářské strategie a zda si uvědomují vliv pohádek na rozvoj dětí.

Po obdržení výsledků úvodního dotazníkového šetření je navazujícím krokem vytvoření příručky, která rodičům dětí předškolního věku ukazuje, jakými způsoby a proč je vhodné pohádky a dětskou literaturu využívat v domácím prostředí a jak podpořit rozvoj čtenářské pregramotnosti. Efektivita této pomůcky je ověřena závěrečným dotazníkem.

Cílem této bakalářské práce je tedy nejen zmapování čtení s předškolními dětmi a využití pohádek v rodinách, ale také vytvoření praktické pomůcky pro rodiče, která jim pomůže lépe využívat pohádky a další dětské knihy.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA PŘEDŠKOLNÍHO OBDOBÍ

Předškolní období je možné charakterizovat různými způsoby. Obecně lze uvést, že se jedná o „*velevýznamnou vývojovou etapu v životě dítěte*“ (Matějček, 2007, s. 47).

Často se uvádí, že jde o období mezi třetím a šestým rokem života dítěte (Matějček, 2005), ve kterém dochází k významným proměnám ve vývoji jedince. Toto období zahrnuje také dva velké milníky v životě dítěte – zahájení docházky do předškolního zařízení (mateřské školy) a následný přechod do primárního vzdělávání, základní školy (Syslová, 2019).

Mezi třetím a šestým rokem života obvykle dochází k výrazným posunům v biologickém i psychosociálním vývoji, jež se podílejí na formování osobnosti dítěte (Gillernová a Mertin, 2003). K dalším neméně podstatným rysům typickým pro předškolní věk patří socializace, osamostatnění, radost z pohybu, chuť objevovat a potěšení ze hry (Syslová, 2019).

1.1 Psychomotorický vývoj

Dítě mezi třetím a šestým rokem prochází významným obdobím psychomotorického rozvoje, které určuje následný rozvoj intelektu a formování osobnosti dítěte. Období předškolního věku je z tohoto důvodu velice vhodné k rozvíjení pohybu, myšlení i individuální motivace, na které v budoucnu navazuje např. čtení a psaní (Rendlová, 1998).

Kvalita i rychlost psychomotorického rozvoje je velmi individuální a odvíjí se od mnoha faktorů. Mezi ty se řadí celková aktivita dítěte mezi třetím a šestým rokem, dostatek příležitostí k pohybu a vytváření podmínek, které dítěti umožňují optimální rozvoj motorických schopností a dovedností (Gillernová a Mertin, 2003).

U dítěte dochází ke zdokonalování pohybové koordinace. Lokomoce se postupně stává přesnější, plynulejší a elegantnější. Dítě často pozoruje své okolí, odkoukává od ostatních a přirozeně napodobuje jejich chování a pohyby, a to včetně sportovních aktivit. Proto toto období představuje ideální dobu v životě jedince pro učení se základům plavání, jízdy na kole či lyžování. Pohyb je také nedílnou součástí her, kterým se dítě předškolního věku velmi často oddává (Gillernová a Mertin, 2003).

Pohybovou koordinaci a její projevy lze pozorovat i ve schopnosti obsloužit se – oblékání, svlékání, obouvání, vázání tkaniček, osobní hygiena, úklid, skládání věcí atd. (Rendlová, 1998).

Rovněž se v důsledku dokončení osifikace zápěstních kostí zlepšuje manuální zručnost – jemná motorika dítěte, která představuje základ pro pozdější výuku psaní (Rendlová, 1998; Vágnerová 2017). Dítě si rádo hraje s rozmanitými materiály (kostky, kamínky, látka, modelína atd.) i s tvary, které se zaujetím zkoumá a porovnává.

Rozvoj jemné motoriky se projevuje i v rozvoji kresby, která od spontánního čárání postupuje ke schopnosti zaznamenat základní tvary až k nakreslení postavě člověka, nejprve v typické podobě hlavonožce (Gillernová a Mertin, 2003). Kresba pro dítě vedle hry představuje nejpřirozenější vyjadřovací prostředek, ze kterého lze mnoho vyčíst (Říčan, 2004).

Se zdokonalováním jemné motoriky souvisí vyhranění laterality. Převládající lateralita se definuje kolem pátého roku dítěte, kdy vrcholí diferenciací vrstev mozkové kůry (Gillernová a Mertin, 2003), dle dominance hemisféry je dítě buď pravák, či levák (Syslová, 2019).

1.2 Kognitivní vývoj

Dítě předškolního věku uvažuje v jednoduchých mentálních schématech, na která se postupem času vrství další, komplexnější a složitější schémata (Rendlová, 1998). Dítě silně užívá intuici a poznává cestou pokus-omyl. Jeho myšlení je prelogické, předoperační – vychází z konkrétní aktivity dítěte, nikoli z logického uvažování (Gillernová a Mertin, 2003).

„Vnímání (percepce) je globální, dítě vnímá celek jako souhrn jednotlivostí, kde zatím není schopno rozlišovat základní vztahy. Nechá se snadno upoutat výrazným detailem, zvláště má-li nějaký vztah k jeho aktuálnímu zájmu nebo potřebě.“ (Gillernová a Mertin, 2003, s. 12)

Dítě má v předškolním období velmi barvitou představivost. Právě s pomocí představ si předškolák dokáže přizpůsobit a následně i přijmout jinak obtížně pochopitelnou realitu.

Časové úseky nevnímá přesně, protože na čas dovede obvykle nahlížet jen ve vztahu k nějaké konkrétní činnosti – např. ve středu je plavání. K dokonalejšímu vnímání času i poznání fungování světa ho vedou právě tyto opakující se běžné činnosti (Rendlová, 1998).

Předškolní dítě je silně egocentrické, a proto postrádá odlišení subjektivního vnímání od objektivní reality. Je středobodem vlastního světa a obtížně chápe postoj někoho jiného. Interakce s vrstevníky ho přirozeně odvádí od tohoto zkresleného vnímání, učí ho nové, širší percepci, napodobování a posiluje explorační – schopnost nahlížet na věc/situaci z různých úhlů (Helus, 2009). Dochází tak k decentraci, důležitému procesu, při kterém dítě začíná chápat, že prostorové a časové vztahy včetně jevů příčina-následek nezávisí pouze na něm, ale i na okolí.

Mezi další charakteristické rysy myšlení předškoláka patří antropomorfismus (polidšťování věcí), prezentismus (chápaní ve vztahu k přítomnosti) a fantazijní přístup – magičnost (fantazijní představy převládají nad logickými skutečnostmi, přičemž zkreslují poznání reálného světa – dítě v praxi mění fakta dle svého přání). (Gillernová a Mertin, 2003)

Řeč, výlučně lidská schopnost (Vyštejn, 1991), v předškolním období slouží především jako dorozumívací prostředek, který představuje důležitý prvek v socializaci dítěte a jeho integrace do skupiny. *„Kladný citový vztah nejbližšího okolí k dítěti je tím nejlepším katalyzátorem celkového vývoje dětské řeči.“* (Vyštejn, 1987, s. 13)

Aktivní slovní zásoba tříletého dítěte čítá přibližně 800 slov. Dítě čtyřleté dosahuje dostatečně bohaté slovní zásoby, díky níž se dokáže vyjádřit a může komunikovat se svým

okolím. Finální fází řečového vývoje je souvislá řeč, která je gramaticky bezchybná. Té dosahují děti kolem sedmého roku, kdy vrcholí upevnění řečových funkcí (Vyšejn, 1991).

Řeč představuje základní klíč vedoucí k poznání, přičemž nejmenším dětem otevírá svět. Na formování dětské řeči působí nejen samotná mluva dospělých, ale také způsob jejich předčítání a vyprávění (Lepilová, 2014).

Pro paměť předškolního dítěte je charakteristické spontánní zapamatování. Záměrné zapamatování a uchování v paměti, stejně jako paměť dlouhodobá, se začíná objevovat kolem pátého roku. Převažuje paměť konkrétní a krátkodobá. Dítě je schopné zapamatovat si především situace s citovým zabarvením a inklinuje k pamatování si skutečností na základě vztahů blízkosti a podobnosti (Rendlová, 1998; Gillernová a Mertin, 2003).

1.3 Emoční a motivační vývoj

Mezi výrazné potřeby předškolního dítěte patří potřeba aktivity. Potřeba být aktivní se projevuje v úrovni verbální (tokem zvědavých otázek) i lokomoční (častým pobíháním, poskakováním a dalšími pohyby). Dominantní potřeba pohybu souvisí s růstem kostí a osifikací kostry, má tedy biologický i psychosociální původ (Gillernová a Mertin, 2003).

K dalším, neméně důležitým potřebám se řadí potřeba jistoty, bezpečí, stability a zázemí. Pokud jsou tyto potřeby naplněné, dítěti dávají energii ke zkoumání, hraní i postupnému odpoutávání se z bezpečného území. Neopomenout nelze potřebu citového vztahu, socializace, identity a seberealizace (Gillernová a Mertin, 2003).

V předškolním období dochází k formování a ovládnutí základních citových projevů. Dítě je přítomné a intenzivně prožívá cokoli, co právě zažívá. Tyto prožitky mají krátkodobý a proměnlivý charakter. Dítě dokáže hodnotit, být kritické (vůči ostatním i vůči sobě), litovat i zlobit se. Dochází k vnímání vlastní identity – sebeuvědomování. U dítěte s naplněnými potřebami převládá radostná nálada: strach z neznáma ustupuje, důležitosti nabývá sociální cítění jako je láska a nenávisť či sympatie a antipatie (Gillernová a Mertin, 2003).

Jeden z nejefektivnějších způsobů motivace dítěte předškolního věku je přisun nových podnětů v rámci hry, v bezpečném prostředí známých vrstevníků. Předškolák má velmi proměnlivou vůli, která se odvíjí od jeho aktuálního zájmu či potřeby. Vůle bývá často podněcována kolektivním nadšením, vnitřním zaujetím, snahou zalíbit se či být přijat (Gillernová a Mertin, 2003).

1.4 Socializace a hra

Po etapě egocentrismu, kdy dítě nebere ohledy na stanoviska druhých, nastává sociální dialog, který stojí především na principu napodobování – napodobování ostatních v rozličných modelových situacích (Rendlová, 1998).

Dítě dospělé považuje za autoritu a jejich chování za vzor, podle kterého se učí základním sociálním normám, morálnímu cítění i etickým principům. Dítě začíná vyhledávat společnost ostatních vrstevníků, sdružuje se v malých skupinkách a osvojuje si různé sociální role (Rendlová, 1998).

Určujícím faktorem volby kamaráda v tomto období bývá nejčastěji pohlaví (obecně je patrná inklinace ke stejnému pohlaví, která posiluje vlastní pohlavní identifikaci), stejné zájmy, zevněšek či vlastnictví atraktivního předmětu (Helus, 2009).

Rodina předškolního dítěte zůstává nejpodstatnější vztahovou doménou. Je to rodina, která dítěti poskytuje bezpečné a milující prostředí, bezpodmínečné přijetí a dostatek podnětů pro jeho zdravý rozvoj včetně osvojování sociálních rolí a formování pohlavní identity (Gillernová a Mertin, 2003).

Výrazným charakteristickým znakem předškolního období je bezesporu hra. Ve hře se dítě „samo“ rozvíjí, a to jak v motorické, kognitivní, tak i sociální rovině. Široká škála her dítěti poskytuje příležitost prožít si různé sociální role i různé situace. Situace, které v jeho realitě nenastaly, ale nějakým způsobem ho lákají (Helus, 2009).

Prostřednictvím her na sociální role se dítě díky fantazijnímu myšlení stává někým jiným a poznává samo sebe z jiné stránky. Kolikrát se dítě do role vžije tak intenzivně, až zapomene na své skutečné já, které si nechce připustit (Helus, 2009). *„Hry na sociální role rovněž umožňují kompenzovat frustrace, jimiž dítě trpí – různá omezení a ponížení, různé obavy a úzkosti.“* (Helus, 2009, s. 243)

Z inklinace dítěte k určitým typům her lze vyvodit jeho předpoklady, talent a dispozice. Z tohoto důvodu je nejen důležité být nestranným a trpělivým pozorovatelem, ale také nechat dítěti dostatek prostoru a času ke spontánním hrám všeho druhu. Teprve poté může dospělý zpozorovat silné stránky dítěte, které může dál záměrně rozvíjet (Gillernová a Mertin, 2003).

1.5 Rodina

Jeden z hlavních činitelů působící na výchovu a vzdělávání dítěte je rodina. Působení dospělých – rodičů přináší dítěti lásku, bezpodmínečné přijetí, porozumění a hranice. Rodina je důležitou výchovnou i sociální jednotkou, která podněcuje rozvoj dítěte (Gillernová a Mertin, 2003).

„V životě předškolního dítěte představuje dospělý člověk důležitou roli, neboť je jeho průvodcem, vzorem i herním partnerem.“ (Syslová, 2019, s. 61)

Rodina vždy představovala a dodnes představuje centrum výchovy. Rodina je první místo v životě dítěte, kde se dítě rozvíjí, odkoukává a učí se základnímu modelu chování, mezilidských vztahů a mravních postojů (Lepilová, 2014). Rodina je místem, kde dítě poznává samo sebe – ať už v pravěku, starověké Spartě, za působení Jana Amose Komenského, či v dnešní moderní době.

1.6 Vývojová specifika ve vztahu k dramatické výchově

Dramatická výchova, která je oproti ostatním výchovám odlišná pro využití prvků dramatu a divadla, skýtá jedinečné možnosti, kterými lze podpořit zdravý vývoj dítěte předškolního věku (Svobodová, 2010).

Z hlediska emocionálního rozvoje dítěte je jedním z nejvýznamnějších prvků dramatické výchovy možnost navodit reálné i umělé životní situace a odžít si je včetně emocí, které je provázejí. Dramatická výchova se úzce dotýká emoční stránky dítěte a často pracuje s prožitky, které posilují mravní rozvoj. Z tohoto důvodu má působení dramatické výchovy kompenzační až eliminační funkci vůči negativním zážitkům dětí, což je v průběhu vývoje nedocenitelné (Bláhová, 1996).

Dramatická výchova dále zvyšuje senzibilitu, zlepšuje schopnost soustředit se a učí relaxaci. Dítě se prostřednictvím navozených situací svobodně projevuje, poznává samo sebe i okolí. Setkává se s různorodými projevy a náladami ostatních a hledá cestu, jak se vypořádat s konfrontací, což pozitivně ovlivňuje jeho sociální vývoj (Bláhová, 1996).

V neposlední řadě dramatická výchova poskytuje unikátní prostor, ve kterém mohou vyniknout i méně úspěšné děti – např. pohybově méně zdatné dítě se může projevit výtvarně či hudebně, a zažít tak potěšení, které se mu za jiných okolností nedostává (Opravilová a Machková, 1992).

Vliv prostředků dramatické výchovy na vývoj předškolního dítěte lze označit za komplexní, protože se dotýká celé osobnosti, na kterou působí (Bláhová, 1996).

2 POHÁDKA

2.1 Historický vývoj pohádek a jejich šíření

Pohádka je tradiční prozaický literární žánr, který se původně šířil ústní tradicí, řadí se tak do ústní lidové slovesnosti. Vznik pohádek se traduje tisíce let nazpět, kdy se pohádky pouze vyprávěly a předávaly se z generace na generaci.

Tyto klasické pohádky, které se šířily ústní formou a jejichž původní autor je neznámý, se označují jako lidové. Lidové pohádky jsou nezaměnitelnou součástí národní i světové literární historie a obsahují nadčasová životní moudra. V devatenáctém století je začali sbírat, třídit a sepisovat významní sběratelé pohádek jako např. Božena Němcová, Karel Jaromír Erben a bratři Grimmové (Jacob a Wilhelm Grimm). (Staňková, 2003)

Pohádky nejsou jen literárním útvarem, ale také jedinečným uměleckým dílem, které je dítěti velmi blízké a srozumitelné. Pohádky přinášejí vedle radosti i výchovný aspekt a obohacení, a to velmi nenásilnou a přirozenou cestou, která promlouvá přímo do dětské duše (Staňková, 2003).

Odborníci se shodují v závěru, že by se pohádky měly v nejlepším případě vyprávět a předávat z úst, tak, jak tomu bylo kdysi. Pohádka je totiž plod slovesné kultury, který ožívá vzájemným sdílením a nasloucháním. Pokud je pohádka čtená, měla by být předčítána s důrazem na citovou stránku příběhu i dítěte (Staňková, 2003).

Vedle tradičních lidových pohádek existují autorské (moderní) pohádky, jejichž autorství je nediskutabilní a náleží jednomu spisovateli. Tyto pohádky oproti lidovým obsahují již více reálných a méně nadpřirozených prvků. Jejich děj je často zasazen na konkrétní místo a do určité doby. Mezi nejvýznamnější autory moderních pohádek patří např. Josef Lada, Karel Čapek, Václav Čtvrtek, Oscar Wilde a Hans Christian Andersen (Staňková, 2003 ; *Pohádka*, <https://www.iceстина.cz/pohadka-2/>).

Dnes mají pohádky mnoho různých podob, které se od podstaty původních lidových pohádek značně odklánějí. Mezi takové patří nejen četné filmové adaptace, audio knihy či počítačové hry, ale také reklamní využití pohádkových motivů za účelem zaujetí pozornosti.

I proto je v dnešní době více než důležité navracet se zpátky k původnímu znění pohádek a jejich poselstvím, která jsou v té nejčistší podobě k nalezení ve čteném, předčítaném či vyprávěném slově.

2.2 Charakteristické znaky pohádek

Pohádky se vyznačují řadou univerzálních charakteristických znaků:

- nadpřirozený fantazijní svět
- nadpřirozené bytosti a kouzelné předměty
- zvířata s lidskými vlastnostmi
- lidský hrdina se ocitá v zázračném světě
- role jsou jasně vymezeny
- archetypy a vnášení jejich významu do života lidí – muži a ženy, mladí a staří lidé atd.
- rozpor dobra a zla: dobro vítězí, šťastný konec
- bezprostřední potrestání zla
- vnášení řádu do chaosu – zobecnění
- skrytá poselství a ponaučení
- odkaz do minulosti k neurčité době (byl jednou jeden..., kdysi dávno...)
- pohádková tajemnost a neurčitost (prostoru a času) je blízká dětské mentalitě
- ustálené slovní obraty (za devatero horami a sedmero řekami, bylo nebylo...)
- častý výskyt magických čísel: 3, 7, 12 (3 bratři, 7 trpaslíků, 12 měsíčků)

Upraveno podle Lepilová, 2014; Vágnerová, 2005; Veberová, 1982

2.3 Typy pohádek

Klasifikace pohádek vzhledem k široké škále různých hledisek, druhů, historického původu a autorských postupů není ucelená. Typologie pohádek tak do jisté míry zůstává individuální interpretací. Níže je popsáno rozdělení pohádek dle Evy Veberové, které je příhodné obzvláště pro předškolní období.

Typy pohádek dle Evy Veberové (1982):

Pohádky ve verších – veršované pohádky, které v dětech pěstují cit pro jazyk, vybízí k recitaci a dramatizaci; jejich ukončení je často změněné a liší se tak od původních verzí

- např.: *Červená Karkulka* (F. Hrubín, *Špalíček veršů a pohádek*), *Perníková chaloupka* (F. Hrubín, *Špalíček veršů a pohádek*)

Pohádky pro nejmenší – na rozdíl od pohádek kouzelných jsou pohádky pro nejmenší určeny přímo dětem, často obsahují varovné příklady neposlušného chování, ze kterých plyne výchovné ponaučení

- např.: *O Smolíčkovi* (B. Němcová, *Povídám pohádku*), *O poslušných kůzlátkách* (F. Bartoš, *České pohádky*)

Pohádky kouzelné a novelistické – jedná se o nejvýznamnější druh literatury pro děti předškolního věku; pohádky přibližují dětem životní zkušenosti, mezilidské vztahy a zobecnění; dětem přináší uspokojení v podobě potrestání zla, které je vede ke správným morálním hodnotám

- např.: *Hrnečku, vař!* (K. J. Erben, *Pohádky s obrázky Josefa Lady*), *Růženka* (V. Říha, *Pohádky Václava Říhy*)

Pohádky autorské (moderní) – moderní pohádky zobrazují problémy dnešních dětí; používají jiné náměty i jiné jazykové prostředky, mohou v sobě nést např. vtip či nonsensové situace

- např.: *O princezně na hrášku* (H. Ch. Andersen, *Pohádky*), *Jak si pejsek s kočičkou dělali k svátku dort* (J. Čapek, *Povídání o pejskovi a kočičce*)

Pohádky o zvířatech – pohádkové příběhy o zvířatech; na rozdíl od bajek (ve kterých jde především o předání morálního ponaučení) se jedná o texty jednoduché na porozumění

- např.: *Jak Ferda učil zvířátka číst* (O. Sekora, *Ferdův slabikář*), *Nespokojená rybka* (E. Petiška, *Pohádkový dědeček*)

2.4 Vliv pohádek

Ne nadarmo je předškolní věk označován jako věk pohádek. Pohádky mají rozsáhlý vliv na vývoj dítěte. Pohádky:

- budí tvořivou fantazii
- podporují zvědavost
- obohacují děti novými poznatky
- kultivují kvalitní řeč – rozvíjí slovní zásobu, podporují souvislé vyjadřování
- rozvíjí myšlení, dětskou aktivitu a vlastní snahu
- posilují vhodné morální postoje
- učí vnímat dějovou linii
- sdělují zjevná i skrytá poselství
- podněcují představivost
- ovlivňují city a nápady
- posilují duševní rozvoj
- nabízejí příklady řešení problémů
- promlouvají ke všem rovinám lidské osobnosti současně
- otvírá svět národní kultury

Upraveno podle Bettelheim, 2017; Kalábová, 2009; Lepilová, 2014; Veberová, 1982

2.5 Využití pohádek

Pohádky mají velmi rozsáhlé využití. Z velké části záleží především na dospělém (rodiči, učiteli v mateřské škole) – jakým způsobem a s jakým záměrem pohádku uchopí a k čemu dalšímu plánuje po přečtení/přečtení/zhlednutí pohádku využít.

Využití pohádek v mateřské škole

Pohádka, nadčasový prostředek pro rozvoj komunikačních schopností a fantazie, se v mateřské škole často používá jako motivace k nejrůznějším aktivitám výchovně-vzdělávacího charakteru: improvizace, dramatizace, proměny hlasu, zachycení a řazení hlavní dějové posloupnosti či domýšlení děje (Kalábová, 2009).

Využití pohádky v předškolním zařízení může mít samozřejmě i zábavní či relaxační charakter – nejčastěji se jedná o uklidňující čtení před spaním. Za účelem relaxace se vybírá kratší pohádka s jednoduchou zápletkou, která může být dětem již dobře známá. Jde o to, aby děti těsně před usnutím nebyly zahlcovány přemírou neznámých informací, nad kterými by si lámaly hlavy a které by jim znesnadňovaly usnutí.

Využití pohádek v rodinném prostředí

V domácím prostředí jsou knižní pohádky často využívány, stejně jako v mateřských školách, jako nástroj pro usnutí.

Dnes se v rodinách hojně ujalo filmové zpracování pohádek, které se u dětí i rodičů těší velké oblíbenosti. Děti jsou digitálními technologiemi přirozeně fascinované a rodičům odpadá povinnost přečítání – práce „navíc“, tudíž se na první pohled může zdát, že sledování filmových pohádek je výhodou pro obě strany.

Nic však nemůže nahradit pohádku, která je vyprávěna rodičem. Naslouchání předčítané či vyprávěné pohádce nese silný citový význam, a pokud dítě pohádku prožívá (např. pociťuje princeznu strach z draka i její následnou radost ze záchrany), stále má po boku rodiče, se kterým může sdílet své pocity a který pro něj představuje známé bezpečí (Lepilová, 2014).

Největší rozdíl mezi knižní a filmovou podobou pohádek však představuje míra prostoru pro fantazii a dotváření vlastních představ. Videá a filmy sledujícím neposkytují takřka žádný prostor pro rozvoj tvořivé fantazie. Vše je ve filmu a na videích předem dané a jasné – od barvy a střihu princeznušných šatů, až po záležitosti jako je do nejmenšího detailu vykreslený prostor, kde se děj odehrává.

Dítě si na základě viděného nemůže představovat pohádkový svět, ten je mu ihned ukázán. Vyprávění či předčítání ovšem tento významný prvek nepostrádá a posluchačům poskytuje nekonečný prostor pro rozvoj fantazijního myšlení, utváření vlastních představ a přemýšlení nad pohádkovým světem.

2.6 Pohádky a dramatická výchova

Pohádky v dramatické výchově u předškolních dětí zastávají důležitou roli a jsou její neodmyslitelnou součástí. Přináší nespočet příležitostí k rozvoji tvořivosti, hrám v roli a zkoumání různorodých námětů, což jsou aktivity, které posilují morální hodnoty i sociální chování a zároveň se snaží eliminovat chování nežádoucí (Svobodová, 2010).

Dramatická výchova zkoumá konkrétní situace i konkrétní postavy, které se chovají určitým způsobem – což je podstata kteréhokoli příběhu, včetně pohádkového, který je pro účely dramatické výchovy příhodný (Svobodová, 2010).

Děti pohádku v rámci dramatické výchovy nejen poslouchají, ony se stávají její aktivní součástí, odhalují různá řešení a naplno ji prožívají. Na těchto prožitkových situacích rozvíjejí svůj intelekt, komunikativnost, samostatnost, toleranci i autentičnost (Svobodová, 2010).

Pohádky mohou dále sloužit jako motivace či jako bohatý zdroj inspirace k tvořivému pohybu (Polzerová, 1995).

Pohádky představují jednoduchou, pro děti atraktivní a mnohdy i známou cestu k realizaci dramatických her a improvizací spjatými s hrou v roli, což jsou zásadní metody dramatické výchovy (Svobodová, 2010).

3 ČTENÁŘSKÁ PREGRAMOTNOST

3.1 Čtenářská gramotnost a pregramotnost

Dnes existuje mnoho definic čtenářské gramotnosti i čtenářské pregramotnosti, jednotná definice není ustálena. Výběr dané definice tedy zůstává na každém teoretikovi.

Na **gramotnost** lze v obecné rovině nahlížet jako na osvojení základních komunikačních dovedností – čtení, psaní a počítání (Švrčková, 2011).

Pojem **pregramotnost** odkazuje na vytváření předpokladů pro osvojení konkrétní gramotnosti (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2021).

Pojem (pre)gramotnost je v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2021, s. 48) vymezen ve slovníčku použitých výrazů: „**gramotnost, pregramotnost** – aktuální pojmy, které jsou využívány při mezinárodních srovnávacích výzkumech (napr. PISA), ve výročních zprávách České školní inspekce; jejich definování není zcela jednotné; z obecného hlediska se jedná o základní ukazatel funkční vzdělanosti, znalosti pojmu dané oblasti, jejich porozumění, pochopení v souvislostech a dovednost ji všestranně využívat v praktickém životě; v předškolním věku hovoríme o vytváření předpokladu pro jednotlivé gramotnosti, proto se můžeme setkat s termíny v různém znění vyjadřujícími totéž (napr. čtenářská gramotnost, předčtenářská gramotnost, čtenářská pregramotnost)“

Pojem **čtenářská pregramotnost** (neboli předčtenářská gramotnost) lze chápat jako „soubor postojů, dovedností, vědomostí a návyků směřující ke čtenářství, tedy ke schopnosti číst s porozuměním textu a používat čtení (i psaní) pro potřebu svého vzdělávání a pracovních výkonů, ale také pro radost a zábavu“ (Nádvorníková a kol., 2019, s. 5).

Novější výzkumy se shodují v závěru, že právě předškolní období je nejvhodnější dobou k osvojení předpokladů pro úspěšné zvládnutí čtenářství. Včasné budování (před)čtenářských dovedností výrazně ovlivní pozdější osvojení čtení a psaní – klíčové dovednosti, které jsou nezbytné pro vzdělávání i celý život. Je proto v rukou rodičů a učitelů mateřských škol zajistit podnětné prostředí, ve kterém je dostatek prostoru k rozvoji (před)čtenářských dovedností (Gillernová a Mertin, 2003).

3.2 Vnější faktory ovlivňující čtenářskou pregramotnost

„Když se nám podaří vytvořit z literatury pro děti zdroj radosti, když se nám podaří vychovat z dětí vnímavé posluchače v mateřské škole a doma, znamená to, že jsme položili dobré základy pro výchovu vnímavého čtenáře.“ (Veberová, 1982, s. 6)

Jak uvedla Eva Veberová, vychovat z dětí vnímavé čtenáře je úkolem jak mateřské školy, tak rodiny. Tyto dvě jednotky mají největší moc vytvořit dostatečně podnětné prostředí, které bude přispívat k rozvoji předčtenářských dovedností, a položí tak základy funkční gramotnosti.

3.3 Rozvoj čtenářské pregramotnosti

Čtenářské strategie jsou jednou z možností, jak rozvíjet čtenářskou pregramotnost v předškolním věku. Jedná se o soubor postupů, které využívá dospělý a vhodně zvolenými strategiemi podněcuje přemýšlení dítěte. Čtenářské strategie představují cestu, která dítěti pomáhá porozumět předčítanému a vede ho k lepšímu vnímání daného sdělení (Koželuhová, 2022).

Souslednost a popis čtenářských strategií (Koželuhová, 2022):

Propojování

- vybavení si předchozích zkušeností a zážitků
- pro děti nejjednodušší strategie (vhodná i pro dvouleté), je vázána na vzpomínky; chceme, aby si dítě uvědomilo, co už zná
- např. Znáš...? Viděl jsi někdy...? Co víš o ...? Připomíná ti to něco?

Vizualizace

- vytvoření co nejpřesnější mentální představy o tom, co je předčítáno
- využití různých předmětů a smyslových prožitků – zrak, sluch, čich, chuť, hmat
- např. při četbě o vonícím koláči dáme dětem přičichnout k čerstvému koláči

Předvídání

- odhad možného; může vyjít, nemusí: žádná předpověď není špatná
- podněcujeme děti, aby hledaly další nové možnosti, všechny nápady jsou vítané
- u malých dětí předvídáme nejprve na základě obrázků
- např. odhadování následujících slov, pokračování děje, dovyprávění příběhu (Jak by to mohlo skončit?) – pak si to přečteme

Usuzování

- odhalování nevyřčených souvislostí
- máme informaci na obrázku / v textu, kterou si na základě vlastní zkušenosti spojíme s nějakou jinou informací v textu, z toho vzejde jediná správná odpověď – složité, až u starších dětí
- např. Proč hrdina reagoval takovýmto způsobem?

Hodnocení

- vyjádření osobního názoru k chování postav v příběhu
- propojení příběhu s vlastními zkušenostmi a znalostmi
- žádný názor není špatný – jde o vyjádření vlastního stanoviska a jeho obhájení
- např. Co si o tom myslíš? Co bys dělal v jejich případě? Jak by ses ty zachoval?

Shrnování

- jde o nejsložitější strategii, jejímž cílem je vystihnout klíčovou myšlenku
- děti se učí soustředit na jádro příběhu a odhlížejí od detailů či momentů, které je osobně zaujaly
- velmi obtížná pro předškolní děti, pomoci může záchytný klíčový bod (obrázek)

3.4 Čtenářská pregramotnost a dramatická výchova

Dramatická výchova výrazně působí na rozvoj komunikačních a verbálních schopností. Je zprostředkovatelem silných smyslových zážitků, a podílí se tak na rozvoji všech pěti základních druhů vnímání (zrakové, sluchové, čichové, chuťové, hmatové). Podněcuje vlastní aktivitu dítěte a povzbuzuje ho v hledání vlastních řešení. Vede ho k soustředěnosti i kritickému myšlení (Bláhová, 1996).

Výše uvedené kvality, které jsou působením dramatické výchovy posilovány, hrají nemalou roli v rozvoji čtenářské pregramotnosti. Dramatická výchova představuje jednu z dalších, byť méně tradičních cest, prostřednictvím které lze přispět k rozvoji čtenářské pregramotnosti předškolních dětí.

4 PRÁCE S KNIHOU V PŘEDŠKOLNÍM OBDOBÍ

„*Knih pro děti vychází čím dál tím více, ale děti čtou méně než kdysi.*“

(Lepilová, 2014, s. 4)

4.1 Dětská kniha

Termínem *dětská kniha* lze nazvat takovou knihu, která je vhodná pro děti. Dětská kniha by se měla vyznačovat alespoň jednou z následujících charakteristik:

- je přímo určena dětem
- je napsána přiměřeně dětskému věku a úrovni dětské citlivosti
- je pro děti atraktivní
- svým obsahem přispívá ke zdravému rozvoji dětí
- poskytuje dětem zdroj zábavy
- obsahuje důležité znalosti a poznání pro život
- posiluje vzorce správného chování
- šíří úctu k druhým, ke zvířatům, k přírodě a k Zemi
- buduje optimistický postoj a sebedůvěru
- nevzbuzuje v dětech strach či sklony ke špatnému chování

Upraveno podle Nádvořníková a kol., 2019; <https://celeceskoctedetem.cz/>

4.2 Výskyt literatury a práce s knihou v RVP PV

Zmínky o literatuře a práci s knihami se v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání objevují jak v klíčových kompetencích, tak i ve všech pěti vzdělávacích oblastech vyjma oblasti *Dítě a jeho tělo*:

„Klíčové kompetence – komunikativní kompetence

Dítě ukončující předškolní vzdělávání

- ovlada dovednosti předcházející čtení a psaní
- dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)

Dítě a jeho psychika

Podoblast jazyk a řeč

Dílčí vzdělávací cíle (co učitel u dítěte podporuje)

- osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické)

Vzdělávací nabídka (co učitel dítěti nabízí)

- poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů
- prohlížení a „čtení“ knížek
- činnosti a příležitosti seznamující děti s různými sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)
- činnosti a příležitosti seznamující děti s různými sdělovacími prostředky (noviny, časopisy, knihy, audiovizuální technika)

Očekávané výstupy (co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže)

- porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu, sledovat děj a zopakovat jej ve správných větách)
- učit se zpaměti krátké texty (reprodukovat říkanky, písničky, pohádky, zvládnout jednoduchou dramatickou úlohu apod.)
- sledovat a vyprávět příběh, pohádku
- projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu, hudbu, sledovat divadlo, film, užívat telefon

Rizika (*co ohrozuje uspech vzdelavacich zameru pedagoga*)

- nedostatecna pozornost k rozvoji dovednosti predchazejicich cteni a psani
- omezeny pristup ke knizkam

Dítě a jeho psychika

Podoblast poznavaci schopnosti a funkce, predstavivost a fantazie, myslenkove operace

Ocekavane vystupy (*co dite na konci predskolniho obdobi zpravidla dokaze*)

- ucit se nazpamet kratke texty, vedome si je zapamatovat a vybavit

Dítě a jeho psychika

Podoblast sebepojetí, city, vůle

Vzdelavaci nabídka (*co ucitel diteti nabizi*)

- esteticke a tvurci aktivity (slovesne, vytvarne, dramaticke, literarni, hudebni, pohybove a dalsi)

Dítě a ten druhý

Vzdelavaci nabídka (*co ucitel diteti nabizi*)

- četba, vypraveni a poslech pohadek a pribehu s etickym obsahem a poucenim

Dítě a společnost

Vzdelavaci nabídka (*co ucitel diteti nabizi*)

- tvurci cinnosti slovesne, literarni, dramaticke, vytvarne, hudebni, hudebně pohybove, dramaticke apod. podnecujici tvorivost a napaditost ditete, esteticke vnimani i vyjadrovani a tribeni vkusu
- receptivni slovesne, literarni, vytvarne ci dramaticke cinnosti (poslech pohádek, pribehu, versu, hudebnich skladeb a pisni, sledovani dramatizaci, divadelních scenek)
- setkavani se s literarnim, dramatickym, vytvarnym a hudebnim umenim mimo materskou skolu, navstevy kulturnich a umeleckych mist a akci zajimavych pro predskolni dite

Ocekavane vystupy (*co dite na konci predskolniho obdobi zpravidla dokaze*)

- vnimat umelecke a kulturni podnety, pozorne poslouchat, sledovat se zajmem literarni, dramaticke ci hudebni predstaveni a hodnotit svoje zazitky (rici, co bylo zajimave, co je zaujalo)

Dítě a svět

Vzdělávací nabídka (*co učitel dítěti nabízí*)

- práce s literárními texty, s obrazovým materiálem, využívání encyklopedií a dalších medií
- kognitivní činnosti (kladění otázek a hledání odpovědi, diskuse nad problémem, vyprávění, poslech, objevování)“

(Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2021)

Výše uvedené klíčové kompetence a očekávané výstupy, kterých by se měl rodič i učitel v mateřské škole snažit u dětí dosáhnout, lze shrnout do dvou kategorií (Nádvorníková a kol., 2019):

Vytváření postojů

Dítě se zajímá o psanou formu jazyka, o knihy a o další psané texty. Má snahu jim porozumět a „přečíst“ si je. S radostí pozorně poslouchá pohádky i vyprávění a těší se na jejich pokračování. Dítě rádo vypráví příběhy ostatním a se zájmem se dozvídá nové informace o světě kolem něj. S knihami manipuluje opatrně a s úctou.

Získávání vědomostí a návyků

Dítě ví, že čtení je forma zábavy i zdroj nových informací. Je vybaveno dovednostmi, které předcházejí čtení a psaní – např. vnímání jednoduchého rytmu, analýza a syntéza slov, „čtení“ ve směru zleva doprava a shora dolů. Dítě rozumí jednoduchým sdělením, příběhům a pohádkám.

4.3 Role dětských knih v předškolním vzdělávání a v rodinách

„Kniha má v životě dítěte velké poslání a v mateřské škole pomáhá splnit řadu úkolů ve výchovné práci. Kniha otvírá dítěti svět krásy a dobra, pomáhá v něm pěstovat smysl pro morální hodnoty, sociální citění, lásku ke kultuře, k vlastní zemi, k práci, k pravdě a k přírodě.“ (Veberová, 1982, s. 5)

Knihy jsou bezpochyby skvělým a všestranným nástrojem předškolního vzdělávání. Rozvíjí dítě v oblasti citové, mravní i komunikativní a dává dítěti základy k nastolení gramotnosti. Vhodná práce s knihou podněcuje proces zrání osobnosti dítěte a přispívá k přípravě do základní školy. (Veberová, 1982)

Čtením a posloucháním čteného se aktivně zlepšuje slovní zásoba, a tím i schopnost komunikovat s okolním světem. Pohádky a dětské knihy představují jakousi vstupní bránu do světa literatury, která děti vede lásce ke knihám a postupně z nich dělá vnímavé čtenáře.

Literární dílo či příběh ovšem neslouží pouze jako vzdělávací pomůcka, slouží také jako lék proti nudě, jako zdroj inspirace, zábavy, potěšení, nových poznatků a jako pomocník při usínání.

Je tedy jen na rodičích a učitelích mateřské školy, do jaké míry knihy při práci s dětmi využijí a jakým způsobem s nimi budou pracovat. Potenciál mají knihy obrovský.

4.4 Literatura pro děti a dramatická výchova v domácím prostředí

Dramatická výchova je s literaturou úzce provázána. Velice často využívá pohádek, příběhů, poezie, ilustrací a dalších textů. Dramatická výchova pro své účely pravidelně volí pohádkové příběhy, které jsou specificky vhodné pro hry v roli i rozvoj tvořivosti a zároveň jsou dětem předškolního věku velice blízké.

Literární díla v čele s pohádkami proto představují vhodné a přínosné náměty k uskutečnění dramatických cvičení v prostředí domova i mimo něj.

Rodina jakožto soukromé prostředí, které je pro dítě zdrojem bezpečí (Vágnerová, 2005), představuje velice vhodný prostor pro vstupování do rolí a realizaci různých dramatických her, cvičení i improvizací – ať už s literární předlohou či bez ní.

Návrhy pro využití prvků dramatické výchovy v domácím prostředí:

- **dramatická situace** – rodiče jsou v roli společně s dětmi
- **improvizace na základě předčítaného/vyprávěného příběhu** (např.: rodič/dítě čte nebo vypráví, dítě vstupuje do role) – v dramatické výchově se jedná o boční vedení – narativní pantomimu
- **divadlo** – částečně připravená situace: děti hrají, rodiče se dívají nebo naopak

Jednotlivé role je vhodné podpořit **kostýmy** či **rekvizitami** – lze využít obyčejné předměty, které se nachází v každé domácnosti: např. šátek pro babičku, vařečka pro kuchaře, šaty pro princeznu atd.

Výše uvedené návrhy mohou být realizovány s oporou i bez opory literárního textu, vše záleží na chuti, preferenci a fantazii zúčastněných osob. V rolích můžou být v tzv. **plné hře** (mluvit), anebo využívat pouze **pantomimu** (bez použití hlasu), což je velice vhodné pro menší děti.

II PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část této bakalářské práce na téma *Využití pohádek a rozvoj čtenářské pregramotnosti očima rodičů* sestává ze tří dílčích cílů, které jsou konkretizovány prostřednictvím stejného množství výzkumných otázek.

Otázky budou naplňovány dvojitým dotazníkovým šetřením, které bude vzhledem ke specifickému hledisku vybraného tématu probíhat pouze v rámci úzké skupiny respondentů – rodičů předškolních dětí (ve věku 3–6 let).

5 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumné části je vyzkoumat, jak aktuálně vypadá čtení v rodinách s předškolními dětmi – jak se rodiče angažují v práci s pohádkami a další dětskou literaturou, jakým způsobem ji využívají a jak na ni nahlíží.

Na základě získaných odpovědí, které ukáže úvodní dotazník adresován rodičům předškolních dětí, vytvořit univerzální podpůrnou příručku, která rodičům zkvalitní a zjednoduší práci s pohádkami i další dětskou literaturou a seznámí je s možnostmi rozvoje čtenářské pregramotnosti. Účinnost této pomůcky bude ověřena druhým, závěrečným dotazníkem.

5.1 První dílčí cíl

„Zjistit, jakým způsobem a jak často rodiče předškolních dětí doma využívají pohádky.“

5.2 Druhý dílčí cíl

„Postihnout, zda rodiče pohádky využívají jen pasivně (čtení dětem před spaním), nebo také aktivně, zda s pohádkami pracují a využívají jejich plného potenciálu pro rozvoj dítěte.“

5.3 Třetí dílčí cíl

„Vyzkoumat, zda si rodiče uvědomují vliv literatury na rozvoj dětí.“

5.4 Čtvrtý dílčí cíl

„Vytvořit praktickou příručku pro rodiče předškolních dětí, která podporuje práci s dětskou literaturou a rozvoj čtenářské pregramotnosti.“

6 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Výzkumné otázky jsou celkem čtyři a každá se váže vždy k jednomu výzkumnému cíli. Odpovědi na všechny výzkumné otázky budou zjišťovány jednotnou metodou dotazníkového šetření.

6.1 První výzkumná otázka

„Jak vypadá čtení pohádek v rodinném prostředí?“

Výzkumná otázka č. 1 se vztahuje k prvnímu dílčímu cíli a snaží se proniknout do situace čtení pohádek v rodinách s předškolními dětmi.

6.2 Druhá výzkumná otázka

„Využívají rodiče čtenářské strategie při práci s pohádkou?“

Výzkumná otázka č. 2 se vztahuje k druhému dílčímu cíli a snaží se zjistit, zda, a jakým způsobem, rodiče využívají čtenářské strategie.

6.3 Třetí výzkumná otázka

„Nahlíží rodiče na čtení jako na důležitou složku v rozvoji dítěte, nebo ho vnímají spíše jako odpočinkovou činnost a s dětmi se sami raději uchylují k jiným aktivitám?“

Výzkumná otázka č. 3 se vztahuje ke třetímu dílčímu cíli a zjišťuje, do jaké míry rodiče nahlíží na literaturu jako na důležitou složku v rozvoji dětí a zda ji aktivně využívají.

6.4 Čtvrtá výzkumná otázka

„Ověřila se příručka v praxi jako vhodná podpůrná pomůcka, která rodičům předškolních dětí zjednodušila a zefektivnila práci s dětskou literaturou a rozvojem čtenářské pregramotnosti?“

Výzkumná otázka č. 4 se vztahuje ke čtvrtému dílčímu cíli a ověřuje praktickou účinnost příručky podporující práci s dětskou literaturou a rozvoj čtenářské pregramotnosti.

7 METODY VÝZKUMU

K naplnění všech čtyř výzkumných cílů jsem zvolila jednotnou metodu kvantitativního výzkumu, a to dotazníkové šetření. Dotazníkové šetření je dvojí, proběhlo v návaznosti na sebe a vzhledem k úzkému zaměření jeho obsahu bylo prováděno u specifické cílové skupiny respondentů – rodičů dětí předškolního věku (3–6 let), kteří jako jediní mohli relevantně odpovědět na jednotlivé otázky.

Úvodní dotazník (příloha č. 1) je zjišťovacího charakteru. Odpovědi na první tři výzkumné otázky byly hledány prostřednictvím tohoto úvodního dotazníku. Dotazník byl rozeslán potenciální skupině respondentů – rodičům dětí předškolního věku s vysvětlením, že po uzavření sběru odpovědí vytvořím v reakci na získaná data příručku podporující čtení s dětmi předškolního věku v rodinném prostředí (příloha č. 2).

Příručka byla respondentům rozeslána v elektronické podobě a její účinnost byla následně zkoumána druhým, závěrečným dotazníkem (příloha č. 3) u stejné skupiny původních respondentů. Tento závěrečný dotazník je ověřovacího charakteru a zkoumá účinnost příručky.

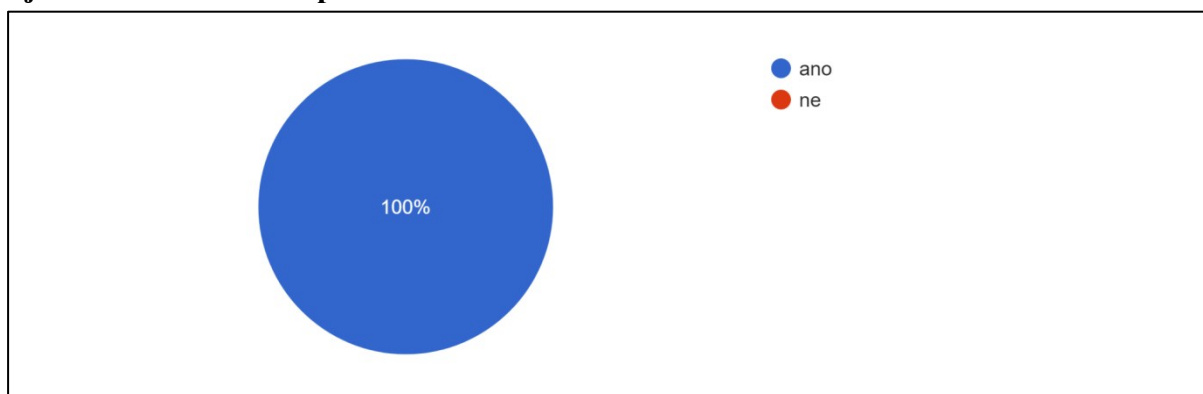
8 REALIZACE VÝZKUMU

8.1 Výsledky úvodního dotazníku

Úvodní dotazník (příloha č. 1) byl rozeslán k vyplnění cílové skupině respondentů – rodičům předškolních dětí ve věku 3–6 let. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 32 respondentů.

Otázka č. 1: *Jste rodičem dítěte/děti předškolního věku (3–6 let)?*

Zjištění rodičovství respondentů

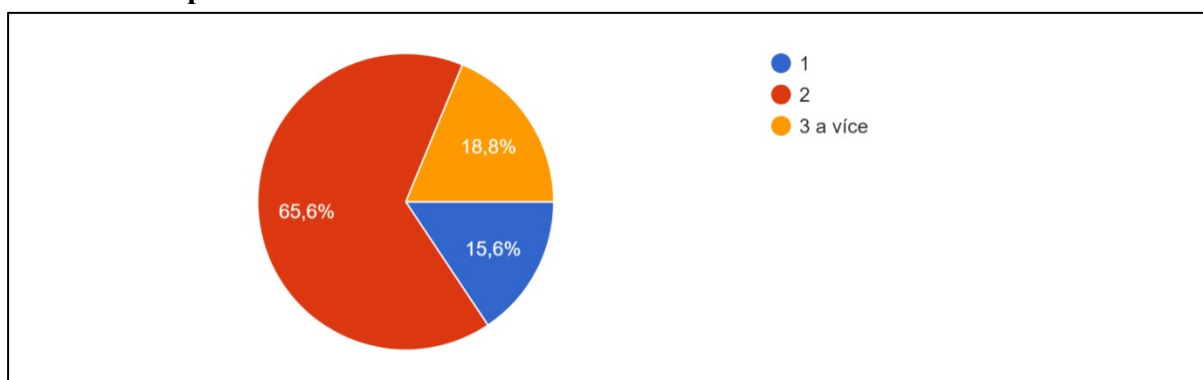

Graf 1

Komentář ke grafu: Skupinu respondentů tvoří pouze rodiče předškolních dětí (ve věku 3–6 let). Skupina má přesně takové složení, jaké bylo pro úspěšné provedení průzkumu zamýšleno.

Otázka č. 2: *Kolik máte dětí? (Počítejte prosím všechny, tedy i ty, které nejsou předškolního věku)*

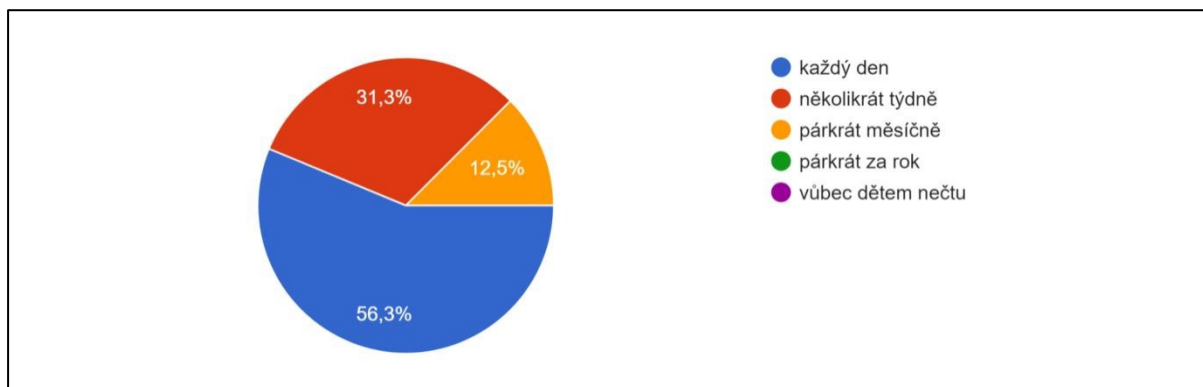
Počet dětí respondentů

Graf 2

Komentář ke grafu: Výsledky dotazníku budou nejvíce ovlivněny převládající skupinou respondentů – rodičů dvou dětí, kteří tvoří necelé $\frac{2}{3}$ z celkového množství 32 respondentů. Zbývající $\frac{1}{3}$ tvoří téměř rovnoměrné složení rodičů jednoho dítěte a rodičů 3 a více dětí.

Otázka č. 3: *Jak často dětem čtete (pohádky, příběhy, bajky, poezii atd.)?*
Četnost čtení s dětmi v rodinách

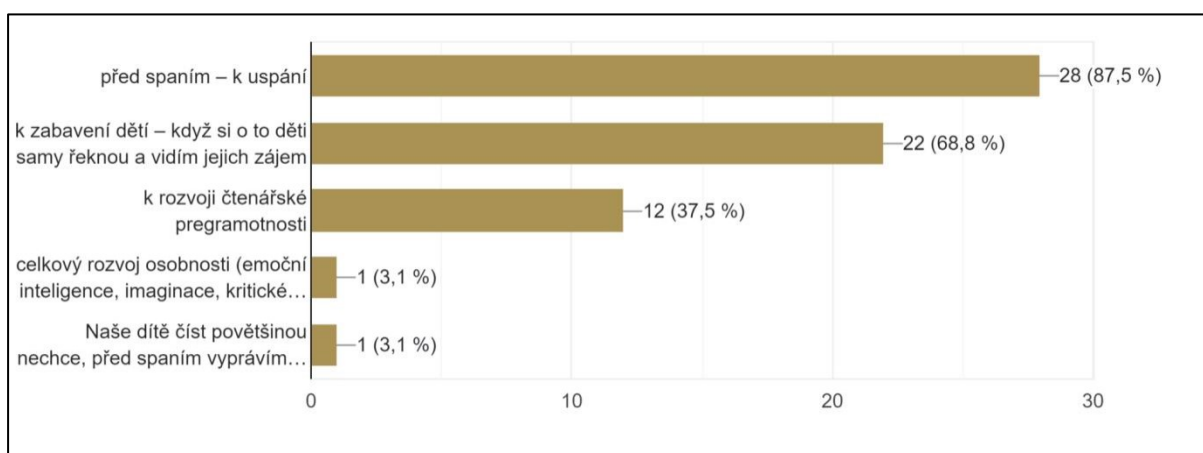

Graf 3

Komentář ke grafu: Z obdržených odpovědí vyplývá optimistický závěr: více jak polovina rodičů čte doma dětem každý den. Dalších 30 % respondentů uvedlo, že s dětmi čte několikrát týdně. Nejmenší četnost čtení byla zaznamenána jen u 4 dotazovaných rodičů, kteří uvedli, že dětem čtou pouze několikrát za měsíc.

Otázka č. 4: *Za jakým účelem dětem čtete? (Označte libovolný počet možností)*

Účel čtení s dětmi

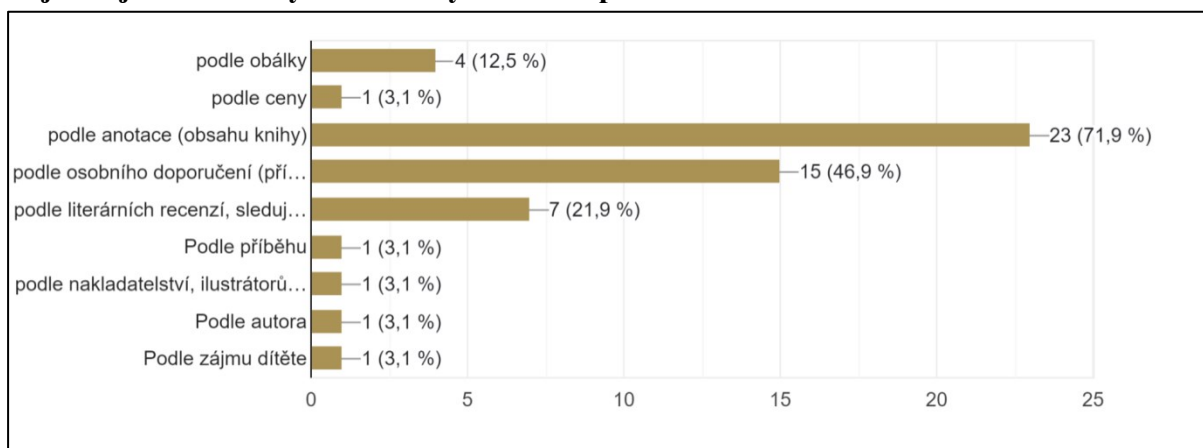

Graf 4

Komentář ke grafu: Nejčastější účel čtení v rodinách s dětmi představuje uspání. Ke čtení před spaním se uchyluje valná většina dotazovaných rodičů. Více jak 2/3 rodičů se uchylují ke knize i jako k formě zabavení dětí v průběhu dne. Pouze 12 ze 32 dotazovaných rodičů, tedy přibližná 1/3 rodičů uvedla, že knihy využívají záměrně k rozvoji čtenářské pregramotnosti, což je dle mého očekávání překvapivě stále poměrně velké procento rodičů.

Otázka č. 5: Na základě čeho vybíráte dětské knihy a pohádky?

Nejčastější kritéria výběru dětských knih a pohádek

Graf 5

Komentář ke grafu: Pouze 4 rodiče uvedli, že literární díla pro děti vybírají podle obálky, což je poměrně překvapující zjištění – lidé mají tendenci inklinovat k vizuálním vjemům, které mají vliv i na rozhodování. Nejčastějším kritériem při výběru literatury pro děti se ukázala být anotace, podle které vybírá dílo přes 70 % rodičů. Hned po anotaci se druhým rozhodujícím faktorem ukázalo být osobní doporučení.

Otázka č. 6: Jaké knihy mají Vaše děti nejraději? (Uveďte prosím vždy konkrétní název titulu a autora díla.)

Nejoblíbenější dětské knihy

- Medvěd Flóra – Daisy Mrázková
- Veselé pohádky a říkadla – Michail Alexandrovič Bulatov
- Série o Kohoutkovi – Kohoutek a jeho kamarádi, Kohoutek budí svět a Kohoutek má rád slepičku – Michal Černík
- 101 dalmatinů
- Medvídek Pú
- To se neustále proměňuje, ale aktuálně asi: Gunilla Wolde – Ema, bratříček a Petr; Simona Čechová – Eliška není strašidlo; pohádku O Šípkové Růžence
- Malý Princ – Exupéry
- Eduard Petiška – Martínkova čítanka, Bohumil Říha – O letadélku káněti, Astrid Lindgrenová – Pipi dlouhá punčocha, Lotta z rošťácké uličky, Emilovy skopičiny, Ronja, dcera loupežníka, Michael Ende – Nekonečný příběh
- Deník kocoura modroočka
- Káťa a šhubánek

- Buddhovy pohádky – Dharmachari Nagaraja
- Štuclinka a Zachumlánek – František Nepil
- Obrázkové, interaktivní (odkrývací okénka, pohyblivá okénka) a tematické knihy (dle zájmu dítěte)
- Z pohledu rodiče – zkrácené pohádky na uspávání
- Rok v lese (Emilia Dziubaková)
- Velká knížka Zvířata pro malé vypravěče (Max Walther)
- Brouci – Malý průzkumník (Svojtka)
- Pod mořem – Malý průzkumník (Svojtka)
- Jak to žije na statku – Tlač, táhni, posouvej (Svojtka)
- Kocour v botách – Minipohádky (Svojtka)
- Objevujeme svět! Domácí mazlíčci – Minipedie (Svojtka)
- Příběhy o koních – Pětiminutové příběhy (REBO dětem)
- Pojďme si číst pohádky (Sun)
- Babička povídá povídačku, Krteček (Krtek a orel), Čaroděj ze země Oz, Autíčko Tydýt, Honzíkova cesta, Pohádky Boženy Němcové, K. J. Erbena, Dětem, knihy Miloše Macourka, Jiřího Žáčka....
- Příběh Shelby – W. Bruce Cameron
- Moje nejkrásnější pohádky podle pohádek H. Ch. Andersena
- Sbíрка pohádek pro Xleté děti – Nakladatelství Svojtka
- Pohádky na dobrou noc – Bookmedia
- 101 klasických pohádek – Chiara Cioni, Sara Torretta
- Jaro, Léto, Podzim, Zima – R. S. Bernerová
- Kvízy z knih Kouzelné čtení – Albi
- Kohoutek má rád slepičku – Michal Černík
- Irena Kaftanová – Eda a Ferda, O Josífkovi, O třech vílách; Julie Sykes – Akademie jednorožců; Josef Lada – O chytré kmotře lišce; Jiří Žáček – Krysáci, Krysáci jsou zase spolu; Jack London – Bílý tesák; Nakladatelství SUN dle předlohy Jules Verne – Děti kapitána Granta; -//- Dvacet tisíc mil pod mořem
- Nejkrásnější písničky a říkadla ilustrace – Josef Lada, Ledové království – Disney, Dobrou noc tlapky! – Nickelodeon, Český špalíček – Milada Motlová, Bylo nebylo – nakladatelství Junior, České pohádky – nakladatelství Junior
- Klasické české pohádky

- Gerda – Adrián Macho, Sněhová Víla – Krolupperová, Louskáček – Hoffman
- Jan Lebeda – Medulínek (všechny díly), Pohádky z remízku – Růžena Vitáková
- Liška Šiška ve školce – Iva Gecková, Dědečku vyprávěj – Ladislav Špaček
- Je to různé, není nejoblíbenější
- Pohádky (není konkrétní titulní autor)
- Pohádky
- Zatím nemají vyloženě oblíbenou knihu
- Vepřík a kůzle – Čtvrtek, pohádky o princeznách – Disney, pohádky – Suřejev
- Kosí Bratři – Ludvík Středa, Byla jednou kořata – Ljuba Štíplová a Josef Váňa
- B. Němcová – Pohádky
- K. J. Erben – České pohádky
- Z. Miler – O krtkovi, Jak krtěk ke kalhotkám přišel
- Neznámkovy příhody, Nikolaj Nosov
- Nezáleží
- Víly a trpaslíci – Tony Wolf

Komentář k odpovědím:

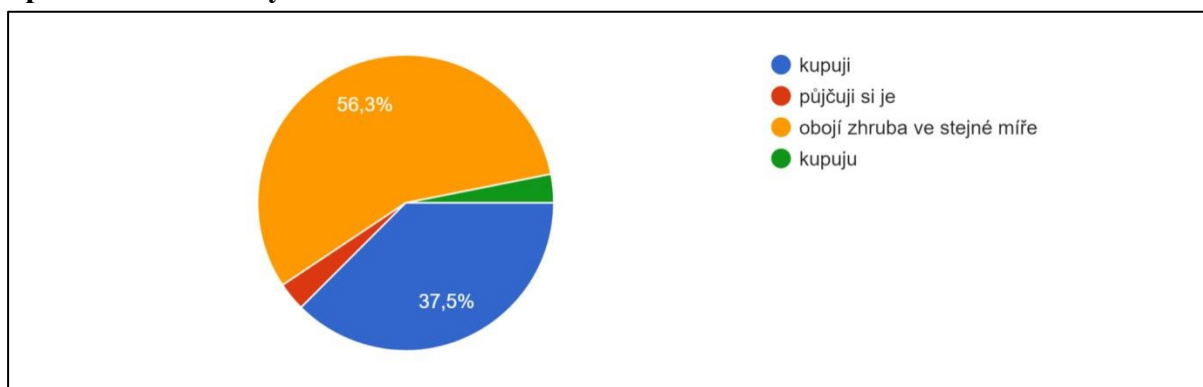
Z obdržných odpovědí, které byly velmi rozmanité, lze vyvodit závěr, že jak děti, tak i rodiče preferují kratší pohádky. Často se objevovaly příklady pohádek od českých autorů – v nejčastějším zastoupení stála tvorba Boženy Němcové, Karla Jaromíra Erbena a Josefa Lady.

Několik respondentů konkrétně jmenovalo jako jednu z nejoblíbenějších knih svých dětí pohádkovou knihu *Kohoutek má rád slepičku* od Michala Černíka. Širší oblíbenosti se těší také příběhy s postavou *Krtečka* od Zdeňka Milera.

Nasbíraná data dále ukazují, že děti inklinují ke knihám s tematikou zvířat a přírody. Obecně lze výsledky shrnout tak, že nejoblíbenějšími knihami předškolních dětí (ve věku 3–6 let) jsou kratší pohádky s převahou českých autorů a tematiky zvířat a přírody.

Otázka č. 7: *Nové knihy spíše kupujete, nebo si je půjčujete (od přátel, z knihovny)?*

Způsob získání nových knih

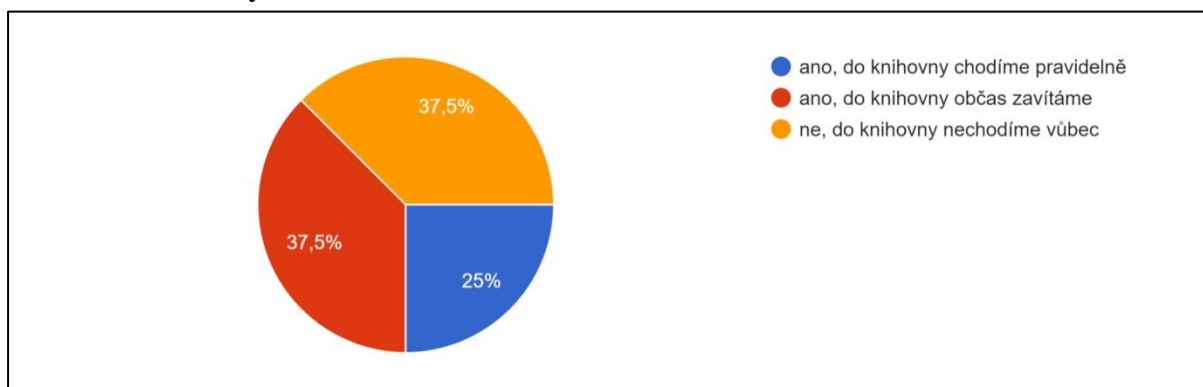

Graf 6

Komentář ke grafu: Více jak polovina rodičů si nové tituly půjčuje ve stejné míře, jako si je kupuje. Ostatní respondenti jednoznačně preferují nákup nových knih před jejich půjčováním. Z výsledků lze obrazně říci, že zhruba 70 % knih je zakoupených.

Otázka č. 8: *Navštěvujete s dětmi knihovnu?*

Návštěva knihovny s dětmi

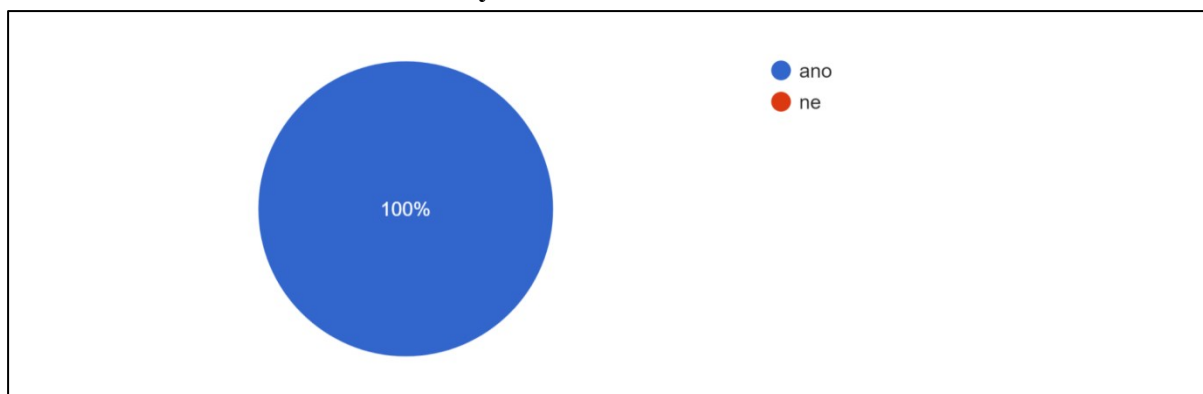

Graf 7

Komentář ke grafu: Pouze ¼ rodičů navštěvuje s dětmi knihovnu na pravidelné bázi. Toto zjištění koresponduje s výsledkem otázky č. 7, který odhalil, že až 40 % rodičů upřednostňuje nákup nových knih před jejich půjčením a celkově 70 % knih se do rodin dostává zakoupením. Překvapivý výsledek lze zpozorovat i ve velkém zastoupení rodičů (téměř 40 %), kteří se svými dětmi knihovnu nenavštěvují vůbec.

Otázka č. 9: Máte doma dětskou knihovnu, do které mají přístup Vaše děti? (Skříň/poličku/prostor vyhrazený dětské literatuře, na kterou děti bezpečně dosáhnou.)

Přítomnost domácí dětské knihovny

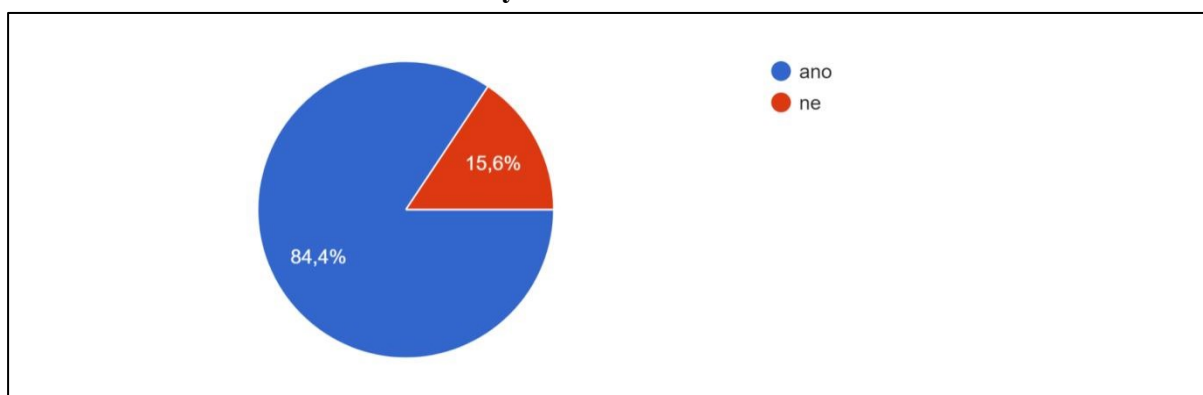

Graf 8

Komentář ke grafu: Dětská knihovna je zařízena ve všech domácnostech respondentů, což je velice pozitivní výsledek, který u dětí přirozeně buduje kladný vztah ke knihám a podílí se na rozvoji čtenářské pregramotnosti.

Otázka č. 10: Máte doma knihovnu pro Vás – dospělé?

Přítomnost klasické domácí knihovny

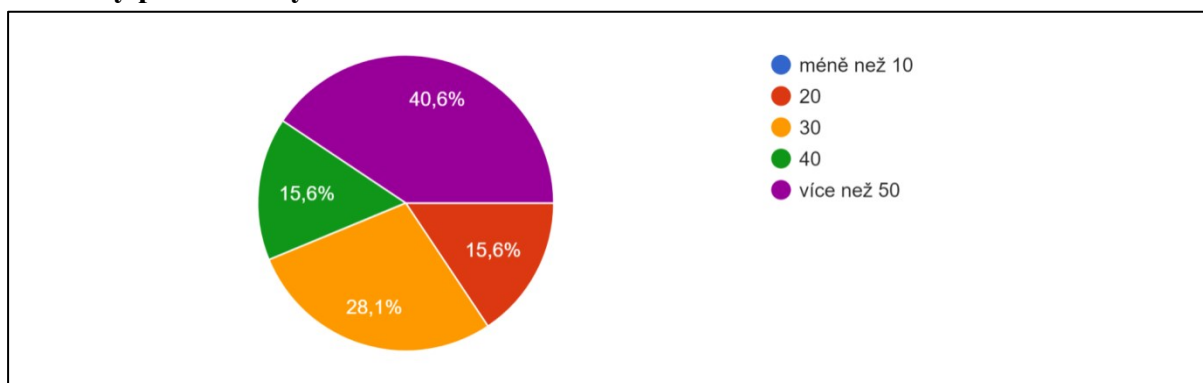

Graf 9

Komentář ke grafu: Většina respondentů vedle dětské knihovny vlastní i klasickou knihovnu pro dospělé. Překvapující je ovšem fakt, že i ty rodiny, které nemají zařízenou knihovnu pro dospělé, vedou knihovnu pro děti. Upřednostnění zájmu a rozvoje dětí před svým vlastním zájmem se ukazuje být pro rodiče prioritní.

Otázka č. 11: *Kolik (přibližně) máte doma dětských knih?*

Přibližný počet dětských knih v rodinách s dětmi

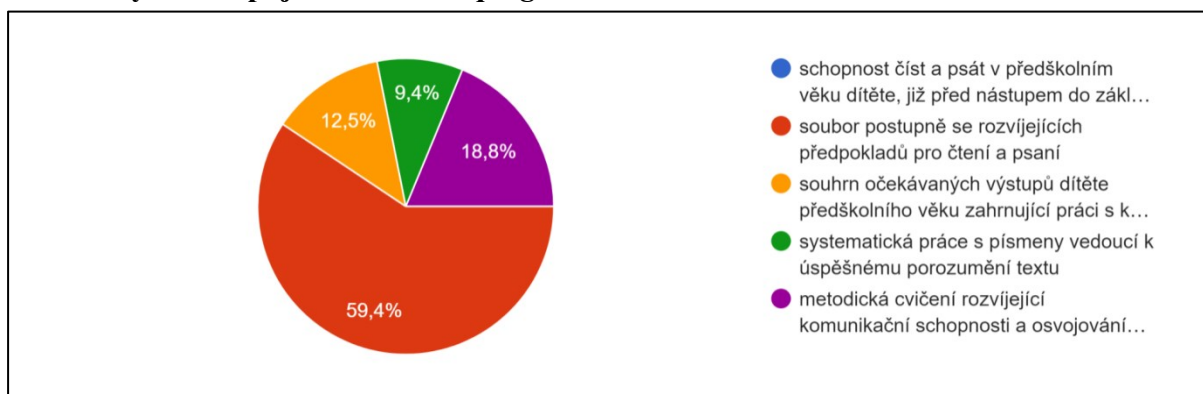

Graf 10

Komentář ke grafu: Necelá polovina respondentů uvedla, že doma má více jak 50 titulů dětské literatury. Výsledky ukázaly, že nejnižší počet dětských knih v rodinách s dětmi je 20. Z těchto dat vyplývá, že děti mají k dispozici dostatečné množství knih.

Otázka č. 12: *Co podle Vás znamená pojem čtenářská pregramotnost?*

Znalost významu pojmu čtenářská pregramotnost

Graf 11

Komentář ke grafu: Více jak polovina rodičů prokázala znalost pojmu čtenářská pregramotnost. Přes 40 % rodičů ovšem čtenářské pregramotnosti přisoudilo nesprávný význam, což je není malé množství. Nasbíraná data ukázala, že znalost významu čtenářské pregramotnosti není u všech rodičů běžná.

Otázka č. 13: *Jak se podle Vás rozvíjí čtenářská pregramotnost?*

Způsoby rozvoje čtenářské pregramotnosti

- Převážně mluveným slovem
- Používáním vhodných knih a textů
- Společným čtením či prohlížením knih. Dále když mi dáte „čte“ knihu podle toho co vidí na obrázku. Také si myslím, že je pro dítě pozitivní, pokud vidí číst i rodiče.
- skrze rozvoj řečových dovedností, grafomotoriky a rozvoj oblasti porozumění
- Při poslechu se podle mě u dítěte vytváří vztah ke knihám, porozumění, rozvoji řeči. Různými otázkami v průběhu četby ze strany dítěte se prohlubuje porozumění textu, fantazii, přemýšlení nad určitým dějem apod.
- Přístupem ke čtenému textu a prací s ním
- čtením – slovní zásoba
- Zájmem rodičů o knihy a každodenní prohlížení a čtení knih
- Předčítání, prohlížení a diskuze nad knihou
- Práce s předčítaným textem, ilustracemi, předvídání děje, odpovědi na otázky vyplývající z textu, dramatizace textu...
- Nevím
- Čtením knih, mluvením rozvojem slovní zásoby.
- Čtení, povídání si, popis obrázků a činností,
- Čtením už před narozením (myšleno v těhotenství)
- Vnímáním čteného textu; prohlížením textu, písmenek a obrázků
- Asi právě čtením knížek, aby si osvojili obrázky, písmenka, získali slovní zásobu...
- Práce s knihou, textem, básničky, písničky, rozvoj hrubé motoriky
- Budovat vztah ke knihám – pravidelné čtení, prohlížení knížek – převyprávění příběhu/textu.
- Motivaci dětí, dobrým vzorem, čtením od dospělých, hraním si s knížkami.
- Předčítáním knih, Zájem o významu jednotlivých slov či písmen
- Posloucháním textu, povídání si o příběhu
- Čtením, poznáváním písmen a společným psaním
- Když dítě u toho dělá i nějaké cvičení, aby věděli, co dělají, když se přečte anebo vědělo, co se čte.
- Častým čtením knih dětem, prohlížení knížek
- Čtením knih

- Čtením
- Četba, prohlížení knih, samostatné listování, návštěva knihovny. Rodiče, kteří čtou a dítě to vnímá jako běžnou součást vzdělání
- Čerpáním z odborných zdrojů
- Prohlížení si knih, povídání o tom, co jsme četli atd.

Komentář k odpovědím:

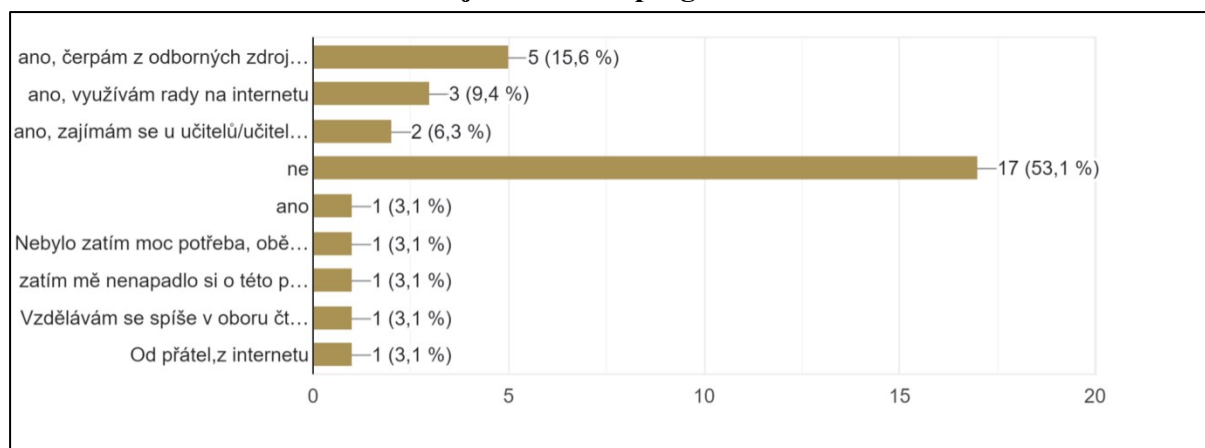
Uvedené konkrétní příklady prokazují zkušenost i dobrou znalost respondentů v oblasti rozvoje čtenářské pregramotnosti. Výsledky ukázaly, že rodiče čtenářskou pregramotnost nejčastěji rozvíjí předčítáním a prohlížením knih a také společným povídáním nad příběhem. Někteří rodiče prokázali nepřímou znalost čtenářských strategií uvedením několika konkrétních příkladů.

Pouhý jeden respondent uvedl, že neví, jakým způsobem lze podpořit rozvoj čtenářské pregramotnosti. Všichni ostatní respondenti uvedli (a v mnoha případech i odůvodnili) praktické příklady, které čtenářskou pregramotnost skutečně rozvíjí. Toto pozitivní zjištění je vzhledem k výsledkům u předchozí otázky č. 12 překvapivé, protože výsledky ukázaly, že necelých 40 % rodičů zcela nerozumí významu pojmu čtenářská pregramotnost.

Ukázka velmi vhodných příkladů však prokazuje znalost respondentů čtenářské pregramotnosti z praktického hlediska.

Otázka č. 14: *Vzděláváte se v oblasti rozvoje čtenářské pregramotnosti?*

Vzdělávání rodičů v oblasti rozvoje čtenářské pregramotnosti

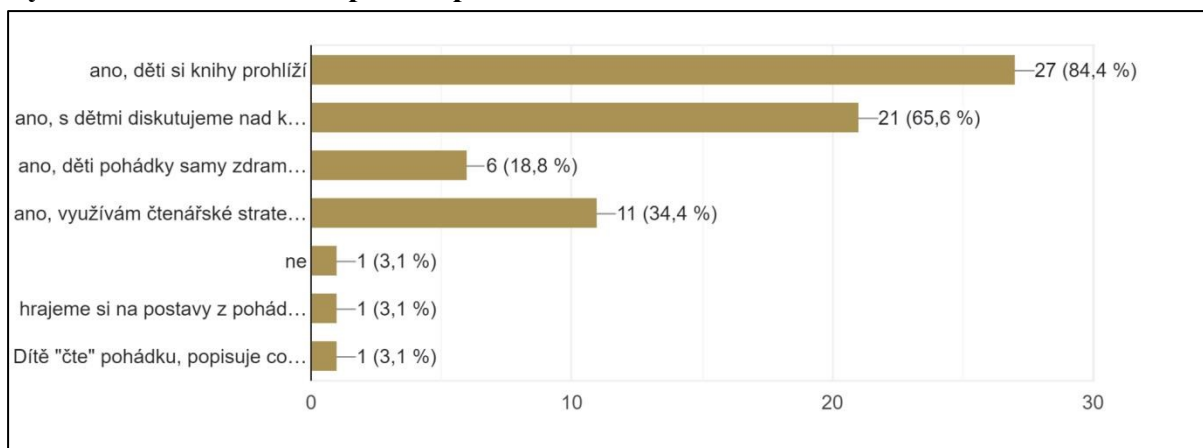

Graf 12

Komentář ke grafu: Rodiče v nadpolovičním zastoupení prokázali neangažovanost v sebevzdělávání v oblasti čtenářské pregramotnosti. Pouze pár respondentů potvrdilo zájem o prohloubení znalostí v této oblasti – 5 jednotlivců čerpá z odborných zdrojů, 4 využívají internet a 2 respondenti se radí s učiteli v mateřských školách. Pár jednotlivců také uvedlo, že prozatím nepocítují potřebu vzdělávat se. Výsledky odkazují na obecnou lhostejnost rodičů vůči vlastní iniciativě v rozvoji čtenářské pregramotnosti svých dětí.

Otázka č. 15: *Předčítání je jedna z možností, jak pracovat s pohádkami a dětskou literaturou. Používáte ještě jiné metody práce? (Zaškrtněte libovolný počet možností.)*

Využívání dalších metod práce s pohádkami a dětskou literaturou

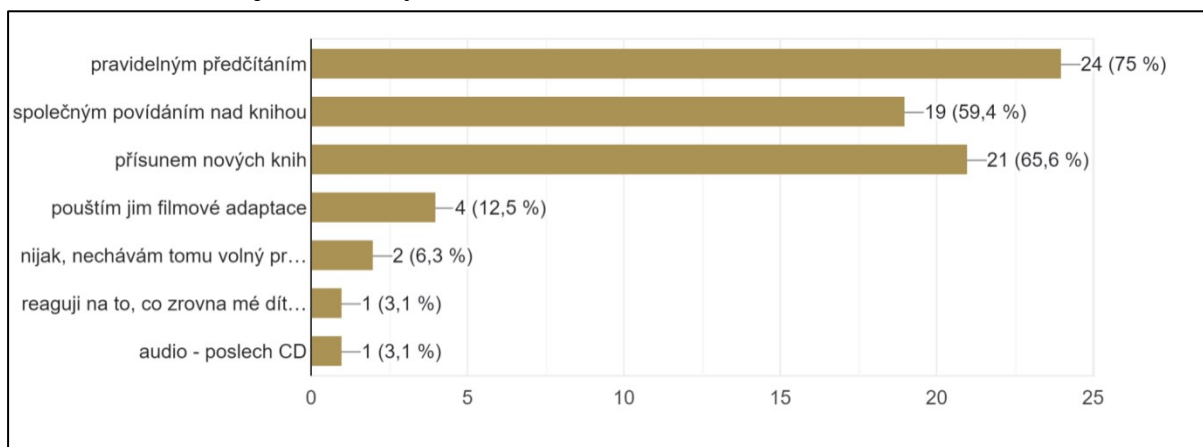

Graf 13

Komentář ke grafu: Výzkum došel ke zjištění, že všichni rodiče vyjma jednoho respondenta využívají i jiné metody práce s pohádkami a dětskou literaturou, než je předčítání. Výsledky ukazují, že rodiče neustrnuli u pouhého předčítání, ale pro děti hledají nové metody práce a snaží se knihy využívat jinými způsoby jako je prohlížení, společná diskuze či užití čtenářských strategií.

Otázka č. 16: *Jak motivujete děti k zájmu o knihy a pohádky?*

Motivace dětí k zájmu o knihy

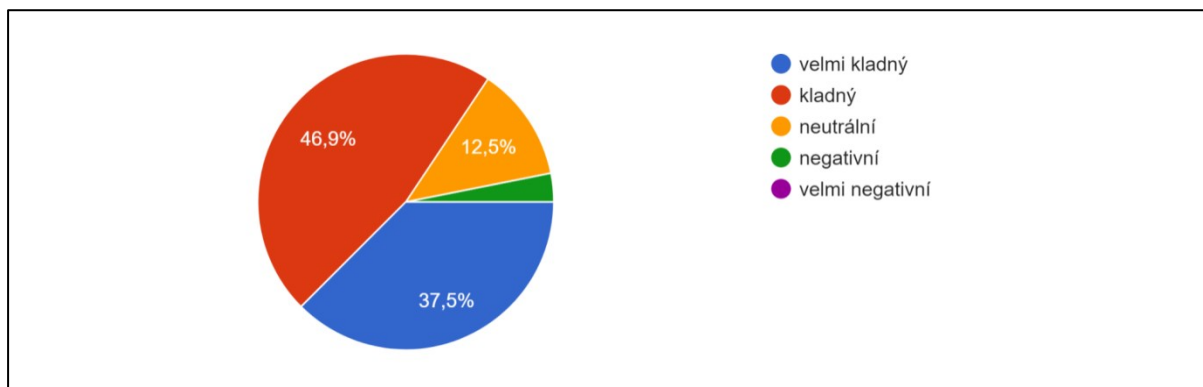

Graf 14

Komentář ke grafu: Výsledky ukazují, že rodiče k motivaci dětí k zájmu o knihy nejčastěji využívají pravidelné předčítání, přísun nových knih a společné rozhovory nad knihou. Toto zastoupení je očekávané, protože se jedná o běžné a nenáročné činnosti, které jsou uskutečnitelné téměř kdekoli. Příznivý výsledek spatřuji v nízkém zastoupení rodičů podporujících sledování filmových adaptací pohádek jakožto formy motivace – pasivní sledování filmových pohádek nepředstavuje vhodnou motivaci pro četbu samotné pohádky (dítě bude mít po zhlédnutí utvořené jasné vizuální představy a už bude vědět, jak příběh dopadne – míra jeho pozornosti i zvědavosti při předčítání bude nízká).

Otázka č. 17: *Jaký Vy osobně máte vztah ke knihám?*

Osobní vztah rodičů ke knihám

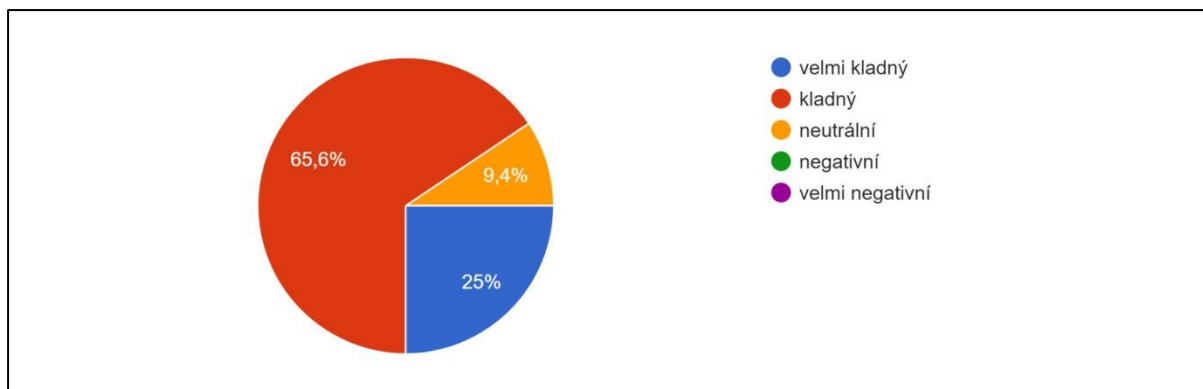

Graf 15

Komentář ke grafu: Respondenti svůj osobní vztah ke knihám z více jak 80 % označili jako velmi kladný a kladný. Zbývající rodiče vnímají svůj vztah jako neutrální. Pouze jeden respondent označil svůj vztah ke knihám jako negativní.

Otázka č. 18: *Jak vnímáte vztah Vašich dětí ke knihám?*

Vztah dětí ke knihám

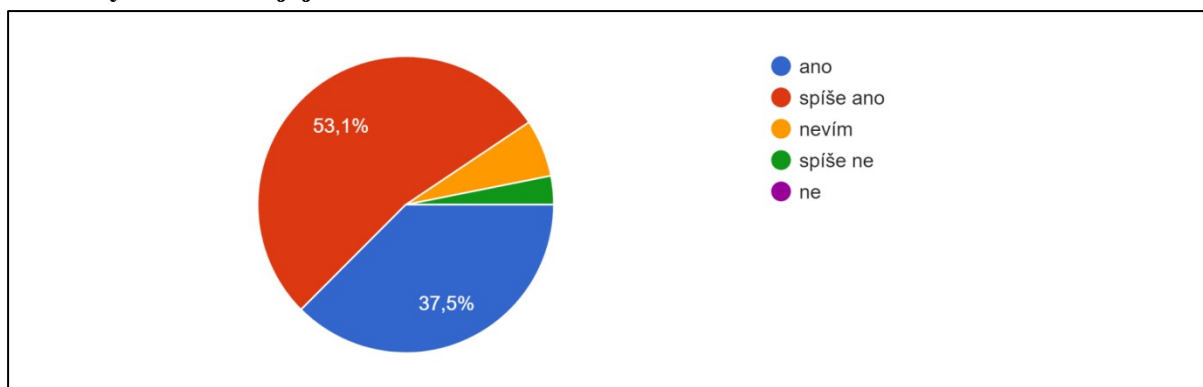

Graf 16

Komentář ke grafu: Pozitivní výsledky ukázal průzkum v otázce vztahu dětí ke knihám. Rodiče vztah svých dětí z více jak 90 % označili za kladný a velmi kladný. Zbývající respondenti vnímají vztah dětí ke knihám jako neutrální. Závěr z obdržených odpovědí lze vyvodit takový, že žádný rodič u svých dětí nespaturuje negativní asociaci ke knihám. Tedy ani respondent, který u předchozí otázky č. 17 jako jediný uvedl, že sám má ke knihám vztah negativní.

Otázka č. 19: *Domníváte se, že pohádky Vaše děti určitým způsobem formují a ovlivňují (jejich chování, postoje, záliby, myšlení...)?*

Pohádky a vnímání jejich vlivu na děti

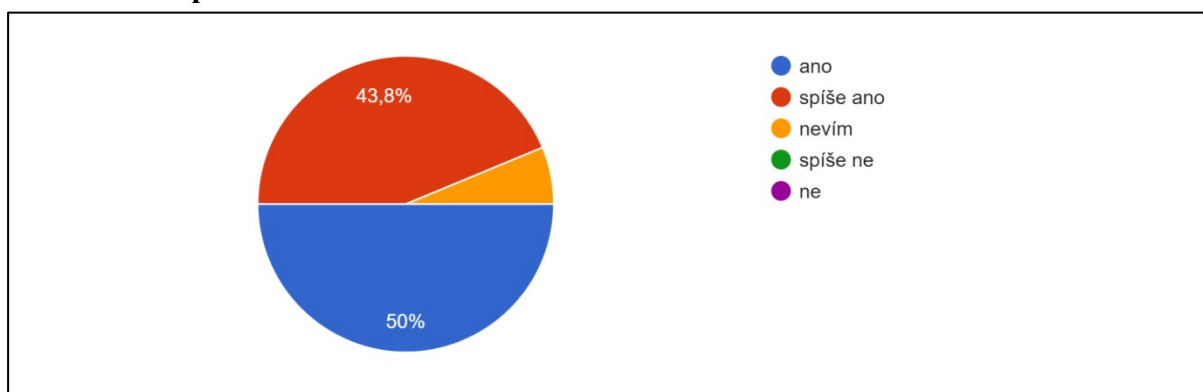

Graf 17

Komentář ke grafu: Z obdržených odpovědí vyplývá, že rodiče si jsou ve většinovém zastoupení (z více jak 90 %) vědomi určitého vlivu, který pohádky na děti mají. Ostatní respondenti uvedli, že si vlivem pohádek na děti nejsou jisti nebo že ho spíše nepocítují. Z výsledků lze vyvodit, že výrazná většina rodičů pocítuje, že pohádky nějakým způsobem děti ovlivňují.

Otázka č. 20: *Máte pocit, že pohádky mají pozitivní vliv na rozvoj Vašich dětí?*

Pozitivní vliv pohádek

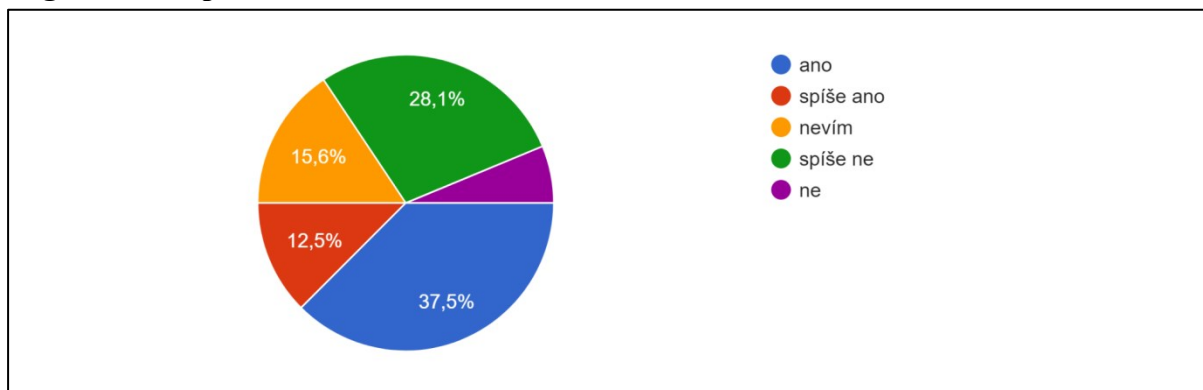

Graf 18

Komentář ke grafu: Získané odpovědi odhalují podobné výsledky s výsledky u předchozí otázky č. 19 – více jak 90 % rodičů si uvědomuje vliv pohádek a taktéž spatřují i jeho pozitivní aspekt. Ostatní respondenti si pozitivním ovlivněním dětí pohádkami nejsou jisti.

Otázka č. 21: Máte pocit, že určité pohádky mohou na Vaše děti působit negativně?

Negativní vliv pohádek

Graf 19

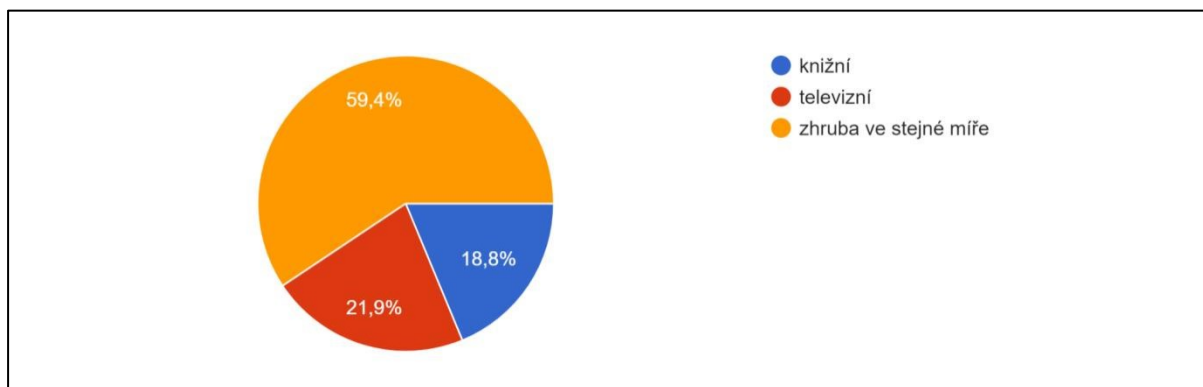
Komentář ke grafu: Průzkum vnímání rodičů negativního vlivu pohádek na dětech ukazuje rozporuplné výsledky. Největší shoda se objevuje u poloviny respondentů, kteří vnímání negativního vlivu pohádek potvrzují. Zajímavé je, že téměř 40 % rodičů vnímá negativní vliv s jistotou.

Druhé nejčastější názorové zastoupení (přibližně 35 %) naopak nespatřuje negativní ovlivňování. Zbývající rodiče si negativním vlivem pohádek nejsou jisti.

Ve srovnání s předchozí otázkou č. 20 – vnímáním pozitivního vlivu pohádek, které je z většiny potvrzujícím odpovědí téměř jednohlasné, vnímání negativního vlivu nemá u rodičů jasnou názorovou shodu, ačkoli s mírnou převahou převládá jeho potvrzení.

Otázka č. 22: V jaké formě u Vás doma převládá pohádka – v knižní, nebo televizní podobě?

Preference typu zpracování pohádek

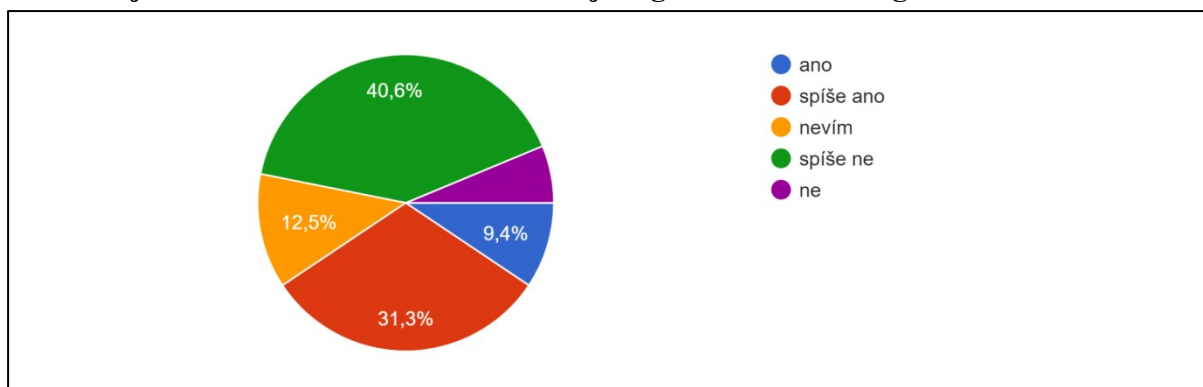

Graf 20

Komentář ke grafu: Při výzkumu převládajícího typu zpracování pohádek (televizních či knižních) výsledky ukázaly, že v rodinách s předškolními dětmi nepřevládá ani knižní, ani televizní (filmové) zpracování – obě formy jsou využívány zhruba ve stejné míře.

Otázka č. 23: *Domníváte se, že vzhledem k rozvoji a přístupnosti moderních technologií (tablety, televize, chytré telefony apod.) zájem o literaturu u Vašich dětí upadá?*

Pokles zájmu o literaturu v důsledku rozvoje digitálních technologií

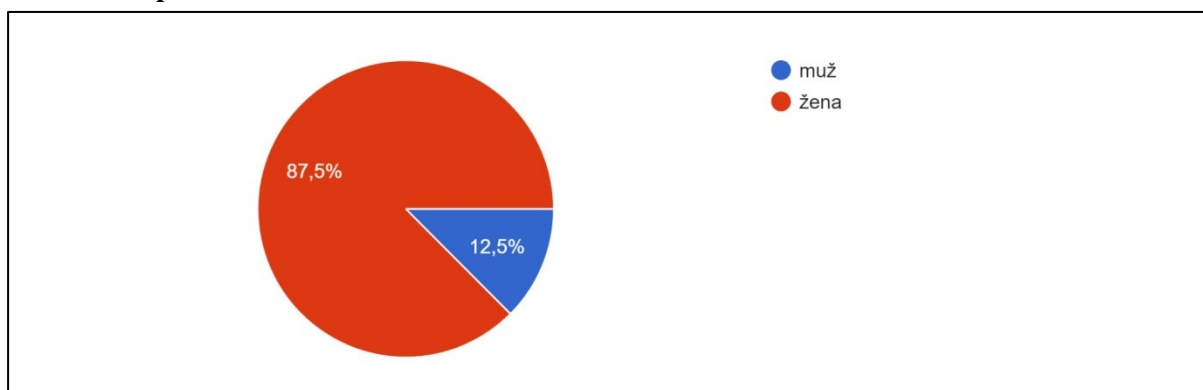

Graf 21

Komentář ke grafu: Výzkum dochází k podobně rozporuplným výsledkům jako u předchozí otázky č. 22 – názory respondentů se neshodují, přibližná polovina se domnívá, že zájem dětí o literaturu neklesá v důsledku vlivu digitálních technologií. Zhruba 40 % respondentů se naopak domnívá, že zájem o literaturu upadá kvůli moderním technologiím. Ostatní respondenti si svou odpověď nejsou jisti. Z výsledků je patrné, že většina rodičů věří, že vzestup digitálních technologií nemá vliv na míru zájmu dětí o literaturu.

Otázka č. 24: *Jakého jste pohlaví?*

Pohlaví respondentů

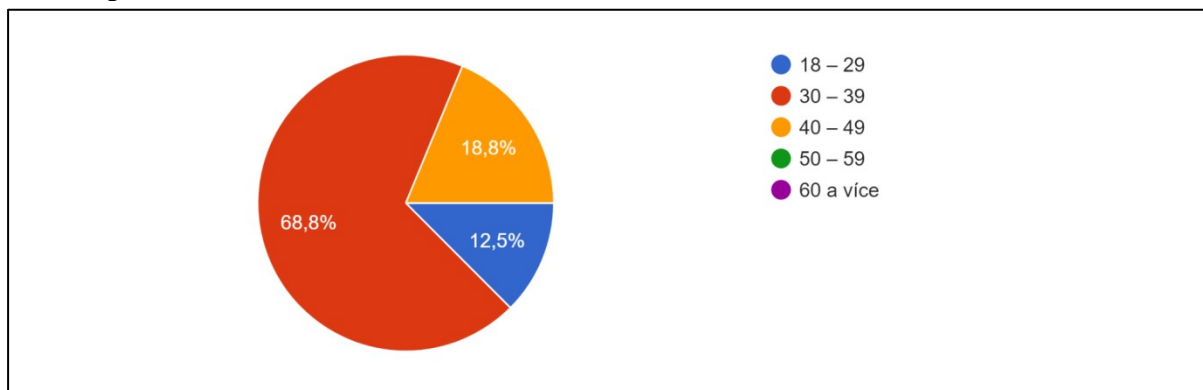

Graf 22

Komentář ke grafu: Většinu respondentů tvořily ženy – matky. Mužské zastoupení činilo pouze 12,5 %.

Otázka č. 25: *Jaký je Váš věk?*

Věk respondentů

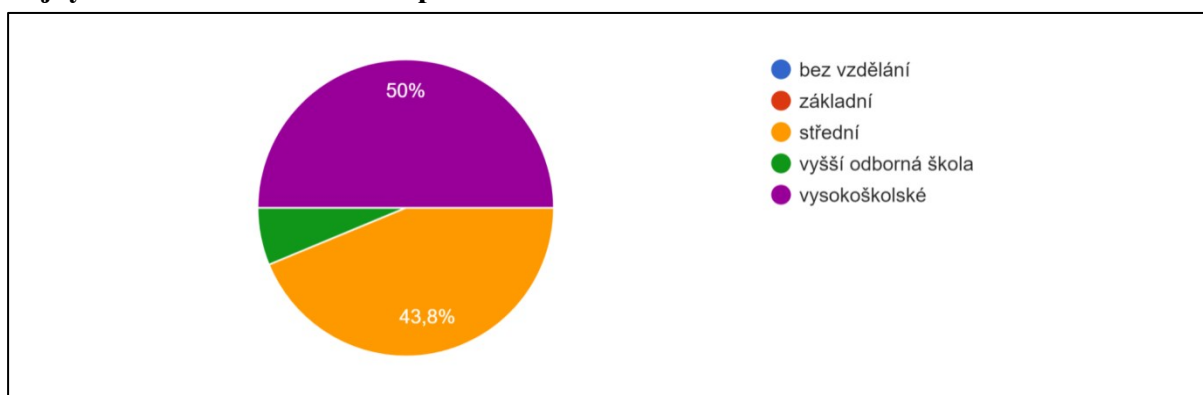

Graf 23

Komentář ke grafu: Nejsilnější věková skupina respondentů byla složena z rodičů ve věku 30–39 let. V druhém největším zastoupení byli starší respondenti ve věku 40–49 let. Na třetím místě byla skupina respondentů nejmladšího věku, a to v rozmezí 18–29 let. Výsledky výzkumu byly nejvýrazněji ovlivněny rodiči ve věku 30–39 let.

Otázka č. 26: *Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?*

Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

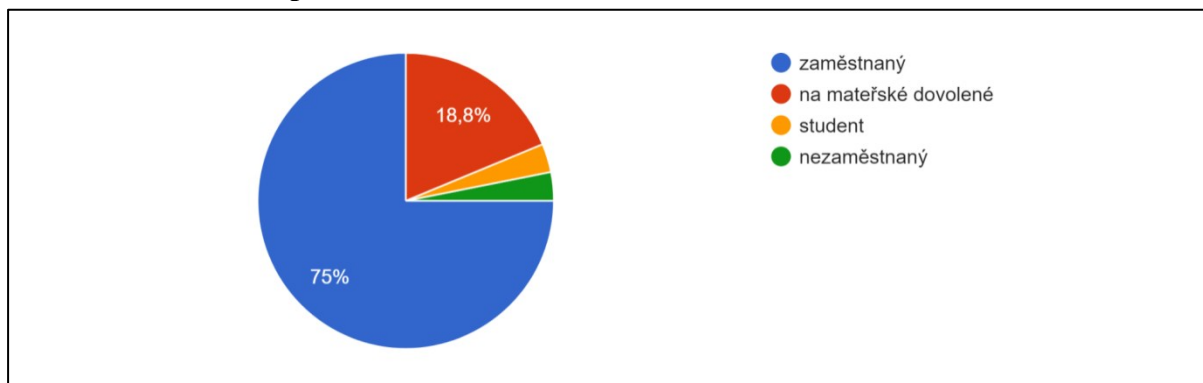

Graf 24

Komentář ke grafu: Získané výsledky ukázaly, že polovina respondentů má vysokoškolský titul. Necelá druhá polovina respondentů má středoškolské vzdělání, ostatní respondenti mají vyšší odbornou školu. Z výsledků vyplývá, že všichni respondenti mají minimálně středoškolské vzdělání.

Otázka č. 27: *Jaké je Vaše profesní zařazení?*

Profesní zařazení respondentů

Graf 25

Komentář ke grafu: Co se týče profesního zařazení respondentů, výzkum prokázal, že 75 % z nich je zaměstnaných, necelých 20 % na mateřské dovolené a zbývajících několik procent je rozděleno mezi studenta a nezaměstnaného respondenta. Většina nasbíraných dat je tedy určena respondenty v zaměstnání.

8.2 Podpůrná příručka a její ověření v praxi

8.2.1 Příručka

Obsah *Příručky pro rodiče předškolních dětí podporující práci s pohádkou a dětskou literaturou*, který byl rozeslán respondentům na základě vyplnění úvodního dotazníku, je k nahlédnutí v přílohách, konkrétně pod přílohou č. 2.

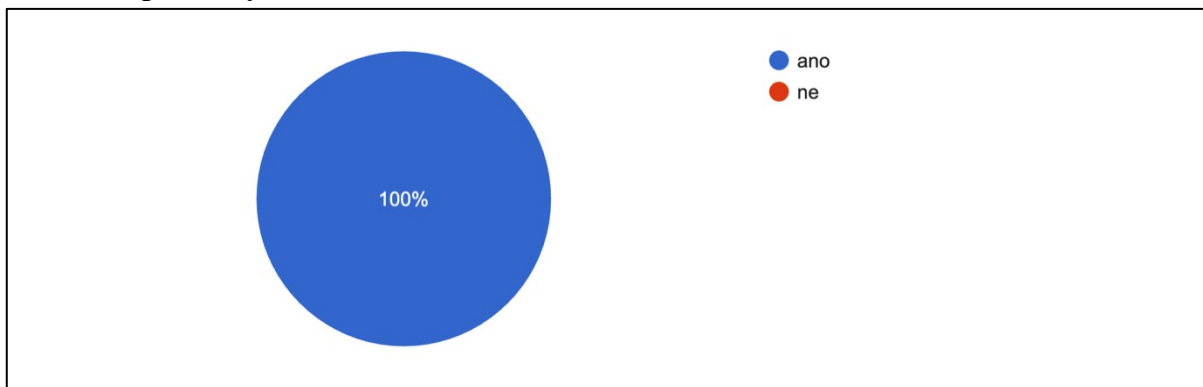
8.2.2 Výsledky závěrečného dotazníku

Příručka podporující práci s pohádkou a dětskou literaturou (příloha č. 2), určena rodičům předškolních dětí, byla rozeslána původní skupině 32 respondentů. Poté, co ji respondenti se svými dětmi využili a vyzkoušeli v praxi, byli vyzváni k vyplnění závěrečného dotazníku (příloha č. 3), který zjišťuje a ověřuje účinnost podpůrné příručky.

Přestože jsem respondentům poskytla dostatečně dlouhou dobu k nastudování a vyzkoušení některých návrhů se svými dětmi, a vyplnění závěrečného dotazníku jsem jim s prosbou připomínala, tohoto dotazníkového šetření se nakonec z původní skupiny 32 respondentů zúčastnilo pouze 16 respondentů, tedy přesná polovina.

Otázka č. 1: *Jste rodič dítěte/děti předškolního věku (3–6 let) a obdržel/a jste příručku?*

Obdržení příručky

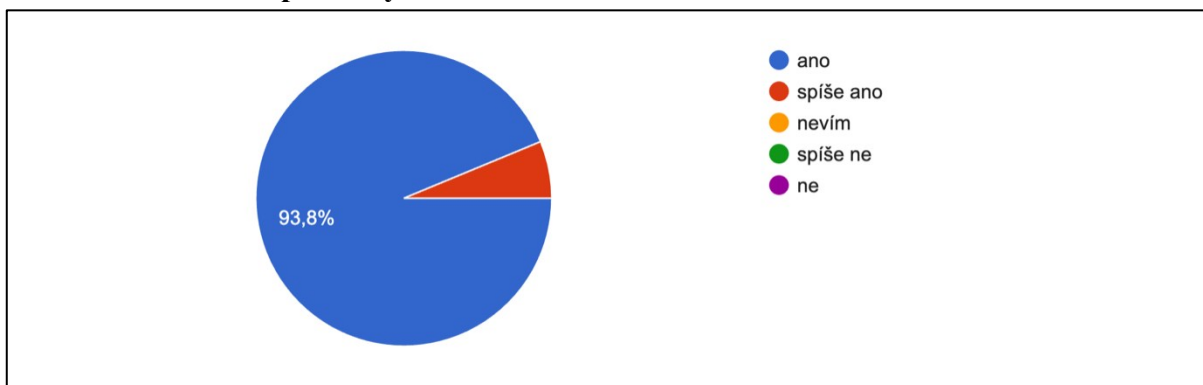

Graf 26

Komentář ke grafu: Všichni respondenti splňují podmínku potřebnou pro vyplnění tohoto druhého dotazníku – jsou rodiči dítěte/děti předškolního věku a zároveň potvrdili obdržení příručky, která jim byla předem zaslána.

Otázka č. 2: *Byl pro Vás obsah příručky přehledný?*

Přehlednost obsahu příručky

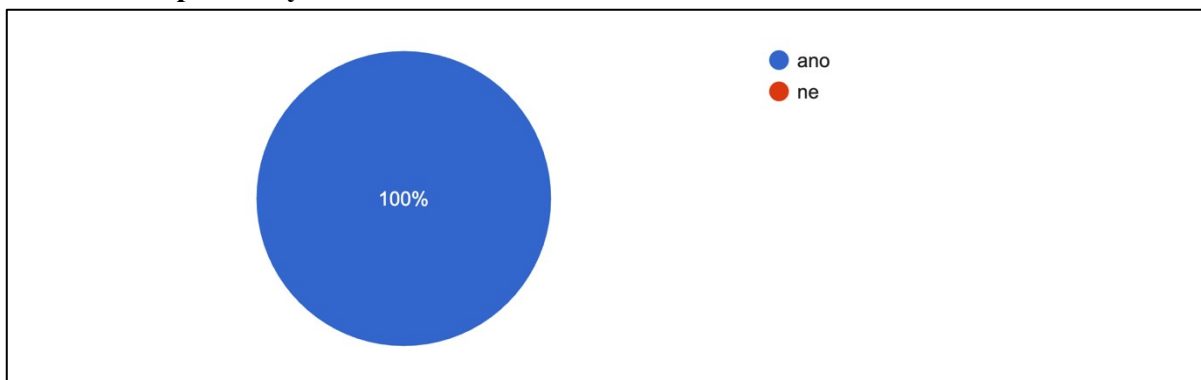

Graf 27

Komentář ke grafu: Všichni respondenti se shodují na tom, že obsah příručky byl přehledný.

Otázka č. 3: *Vyzkoušel/a jste s Vašimi dětmi některé návrhy činností či čtenářské strategie doporučené v příručce?*

Realizace doporučených rad

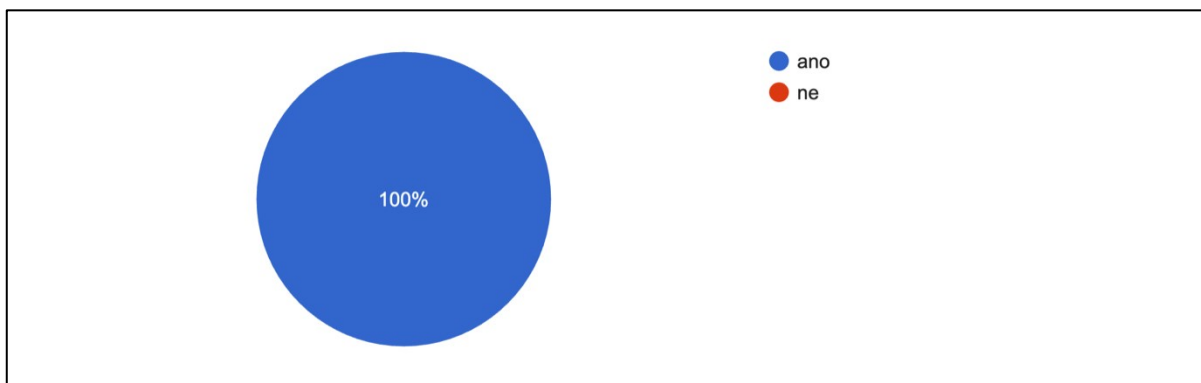

Graf 28

Komentář ke grafu: Všichni respondenti potvrdili osobní zkušenost s praktickým využitím příručky se svými dětmi, což je pro úspěšné ověření účinnosti příručky zásadní.

Otázka č. 4: *Byly jednotlivé čtenářské strategie a návrhy činností v příručce natolik srozumitelně popsány, že je bez problému dokázal/a použít v praxi s Vašimi dětmi?*

Srozumitelnost obsahu příručky pro praktické využití

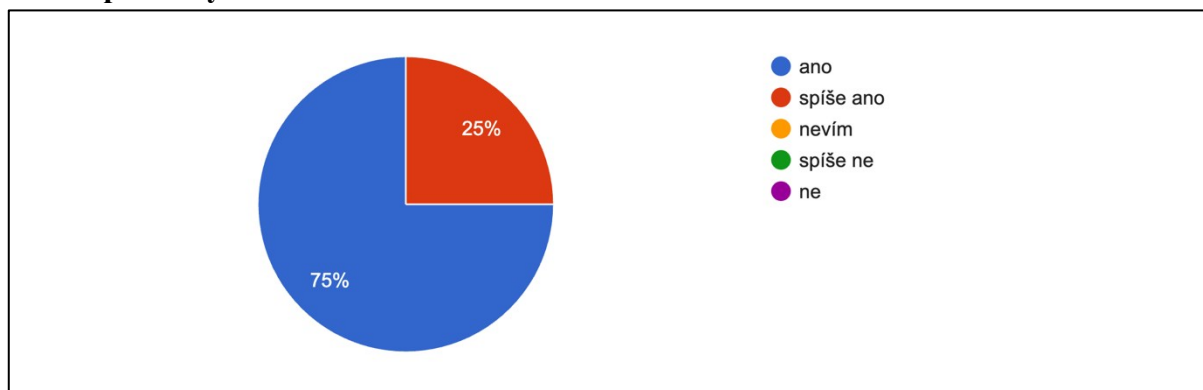

Graf 29

Komentář ke grafu: Všichni respondenti se jednoznačně shodují na tom, že jednotlivá doporučení, návrhy činností a čtenářské strategie v příručce byly natolik srozumitelně popsány a vysvětleny, že je bez problému dokázali využít v praxi se svými dětmi.

Otázka č. 5: *Domníváte se, že pro Vás byla příručka přínosná?*

Přínos příručky

Graf 30

Komentář ke grafu: Výsledky ukazují, že všichni rodiče vnímají příručku jako přínosnou. Konkrétně $\frac{3}{4}$ respondentů uvedly přínosnost příručky s jistotou a zbývající $\frac{1}{4}$ respondentů uvedla, že na příručku nahlíží jako na „spíše přínosnou“.

Otázka č. 6: *Jaká část příručky pro Vás byla nejpřínosnější, nejužitečnější? (Specifikujte konkrétní část, aktivitu apod.)*

Nejpřínosnější část příručky

- Seznam knih vhodných pro děti jako inspirace
- Čtenářské strategie
- Návrh inspirativních činností – motivace různými způsoby, jak dítě knihou zaujmout, aby u čtení vydrželo. Pro mě osobně opravdu velký pomocník!
- Čtení před spaním – neuvědomil jsem si, že některé knížky jsou před spaním nevhodné, protože mysl dítěte už je unavená.
- Seznam doporučené literatury
- Čtenářská strategie
- Návrh inspirativních činností – Popis (ukáž, pojmenuj – slovní zásoba); Kresba a divadlo; Seznam doporučené literatury
- Vše bylo přínosné.
- Přenesení čteného textu na papír (obrázek) a pro mě asi především seznam doporučené literatury – určitě si nějaké tituly ze seznamu vypůjčíme v knihovně. Knihy mě hodně zaujaly.
- Účel četby
- Návrh inspirativních činností. Motivace.
- Doporučené knihy

- Seznam knih
- Zásady při práci s dětskou literaturou – uvědomit si kdy a proč jdeme číst...
- Návrh inspirativních činností
- Seznam doporučené literatury
- Doporučená literatura

Komentář k odpovědím:

Vůbec nejprínosnější částí příručky, na které se shodovalo nejvíce odpovědí respondentů, se ukázal být *seznam doporučené literatury*. Hned za ním byl v celkovém měřítku druhou nejprínosnější částí *návrh inspirativních činností*. Dále se ve větším zastoupení opakovaně objevovaly *čtenářské strategie* a *zásady při práci s dětskou literaturou*.

Rodiče v neposlední řadě zaujaly také různé způsoby motivace a důležitost uvědomění si účelu četby.

Otázka č. 7: *Jaká část příručky pro Vás byla nejméně přínosná? (Specifikujte konkrétní část, aktivitu apod. Pokud shledáváte veškerý obsah příručky přínosný, tuto otázku přeskočte.)*

Nejméně přínosná část příručky

- Čtenářský deník
- DĚTSKÁ KNIHOVNA – knihovnu máme, používáme a chodíme i do veřejné knihovny.

Komentář k odpovědím:

U otázky č. 7 pouze 2 respondenti uvedli, jaká část příručky pro ně byla nejméně přínosná. Ostatní respondenti otázku přeskočili a potvrdili tak, že veškerý obsah příručky shledávají jako přínosný.

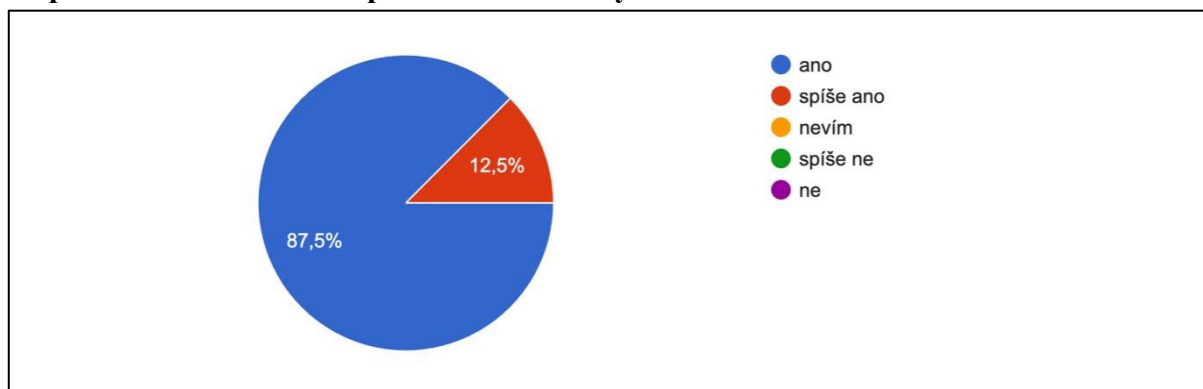
Jeden ze dvou respondentů, který odpověděl, spatřuje nejmenší přínos ve *čtenářském deníku* (který byl součástí *návrhu inspirativních činností*), ovšem neuvedl důvod, který by přibližoval, proč tomu tak je.

Pro druhého respondenta, který se k otázce vyjádřil, byla nejméně přínosnou částí zmínka o *dětské knihovně*. Předpokládám, že doporučení na zřízení domácí dětské knihovny respondent neuvítal nejspíše z toho důvodu, že knihovnu pro děti doma již má zřízenou (jak ukazují výsledky úvodního dotazníku). Jeho poznámka je zcela na místě. Ovšem přítomnost dětské knihovny v domácím prostředí vnímám pro budování kladného vztahu ke knihám jako velmi důležitou. Z toho důvodu jsem se o ni v příručce pár slovy zmínila, a to i přesto, že všichni respondenti uvedli, že doma dětskou knihovnu již mají.

Ze získaných odpovědí lze vyvodit, že většina rodičů spatřuje celkový obsah příručky přínosným, protože nenašli část, která by přínosná nebyla.

Otázka č. 8: *Byl pro Vás seznam doporučené literatury inspirativní?*

Inspirativnost seznamu doporučené literatury

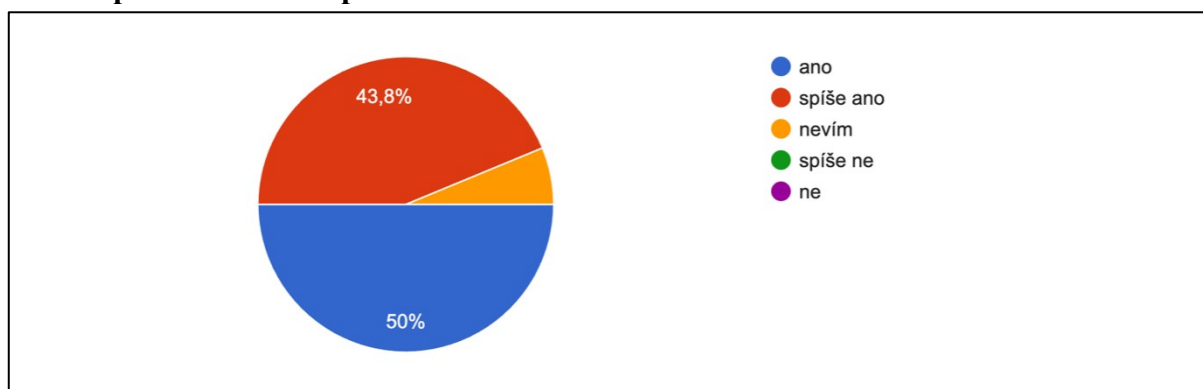

Graf 31

Komentář ke grafu: Necelých 90 % respondentů uvedlo, že *seznam doporučené literatury*, který tvoří stěžejní část příručky, pro ně byl jednoznačně inspirativní. Zbývající respondenti potvrdili, že pro ně byl seznam „spíše inspirativní“. Výsledky ukazují, že všichni rodiče potvrdili inspirativní charakter *seznamu doporučené literatury*.

Otázka č. 9: *Domníváte se, že nyní dokážete lépe pracovat s dětskou literaturou?*

Osobní pokrok rodičů v práci s dětskou literaturou

Graf 32

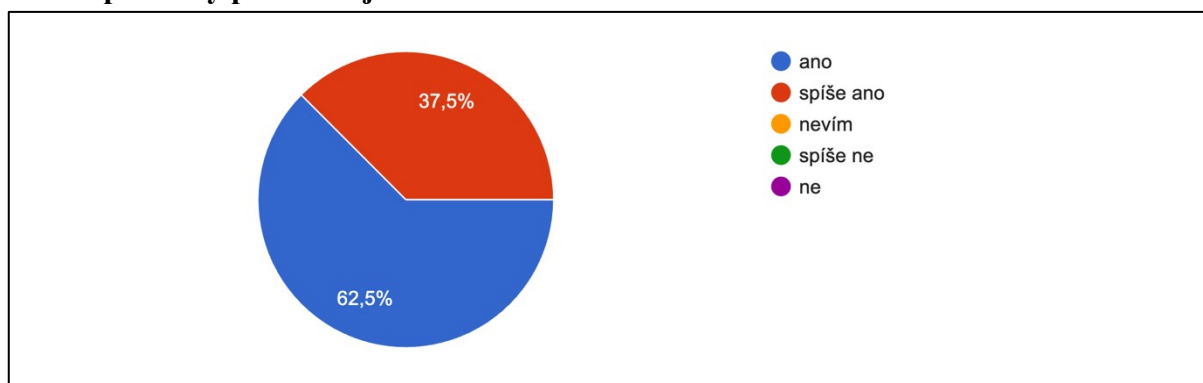
Komentář ke grafu:

Téměř všichni respondenti uvedli, že díky příručce dokážou lépe pracovat s dětskou literaturou. Polovina respondentů tento výrok uvedla s absolutní jistotou, dalších 43,8 % se k výroku přiklání („spíše ano“). Ostatní respondenti (6,2 %) si nejsou jisti, zda pocítují osobní pokrok při práci s dětskou literaturou.

Z výsledků je zřejmé, že příručka pozitivně ovlivnila většinu rodičů a zkvalitnila jejich práci s dětskými knihami.

Otázka č. 10: *Máte pocit, že příručka byla přínosná pro rozvoj Vašich dětí?*

Přínos příručky pro rozvoj dětí

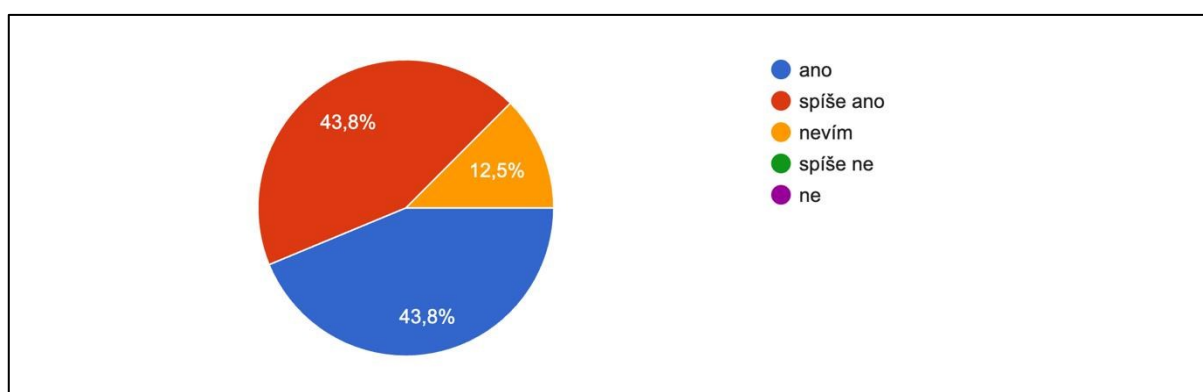

Graf 33

Komentář ke grafu: Všichni respondenti se jednohlasně shodli na tom, že příručka přispěla k rozvoji jejich dětí. Výsledky náležející této otázce jsou pro ověření úspěšnosti příručky klíčové a jasně potvrzují, že příručka má přínos pro rozvoj dětí.

Otázka č. 11: *Myslíte si, že prostřednictvím rad obsažených v příručce jste pozitivně ovlivnil/a vztah Vašich dětí ke knihám?*

Pozitivní ovlivnění vztahu dětí ke knihám

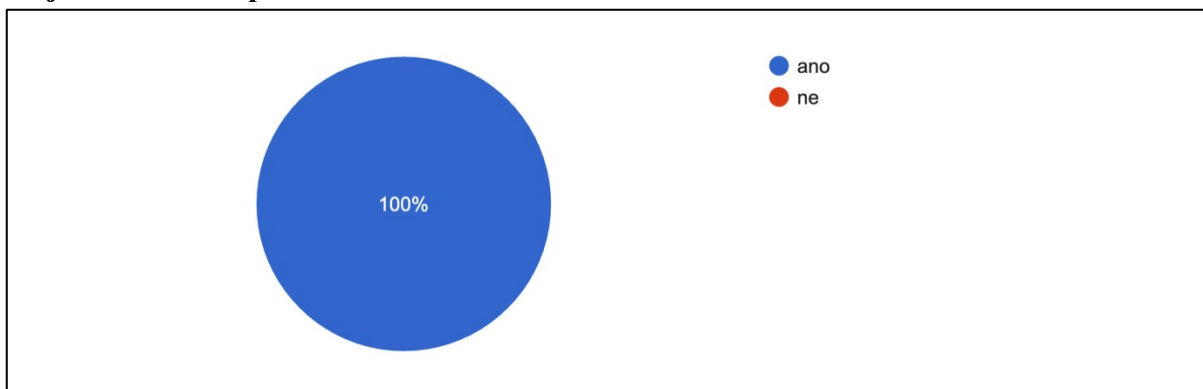

Graf 34

Komentář ke grafu: Výsledky ukázaly, že většina rodičů je přesvědčena, že s pomocí rad obsažených v příručce pozitivně ovlivnili vztah svých dětí ke knihám. Zbývajících 12,5 % respondentů si pozitivním ovlivněním vztahu svých dětí ke knihám není jisto. Tyto výsledky jsou pro ověření celkového přínosu příručky zásadní a prokazují, že příručka pomáhá rodičům pěstovat u dětí kladný vztah ke knihám.

Otázka č. 12: *Objevil/a jste v příručce něco nového (zásadu, návrh činnosti, čtenářskou strategii, doporučení...), co jste dosud neznal/a?*

Objevení nové inspirace

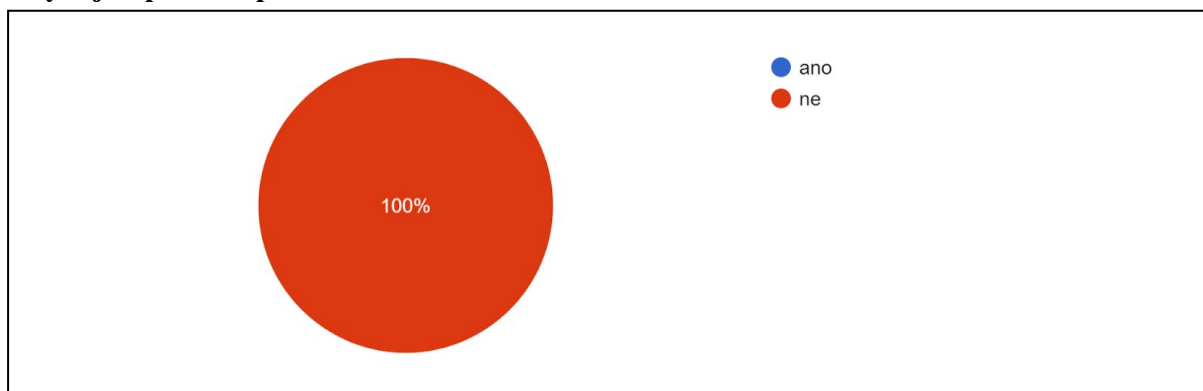

Graf 35

Komentář ke grafu: Dotazovaní respondenti se jednohlasně vyjádřili k otázce č. 12 a prokázali, že každý z rodičů objevil v příručce něco nového.

Otázka č. 13: *Máte pocit, že v příručce něco chybělo?*

Chybějící prvek v příručce

Graf 36

Komentář ke grafu: Nikdo z respondentů nevedl, že by v příručce něco postrádal. Z tohoto tvrzení lze proto vyvodit, že příručka obsahovala vše důležité, co by mohlo zajímat rodiče předškolních dětí v oblasti rozvoje čtenářské pregramotnosti, práce s pohádkou a práce s další dětskou literaturou.

Otázka č. 14: *Popište prosím, co konkrétně jste v příručce postrádal/a. (Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a NE, tuto otázku přeskočte.)*

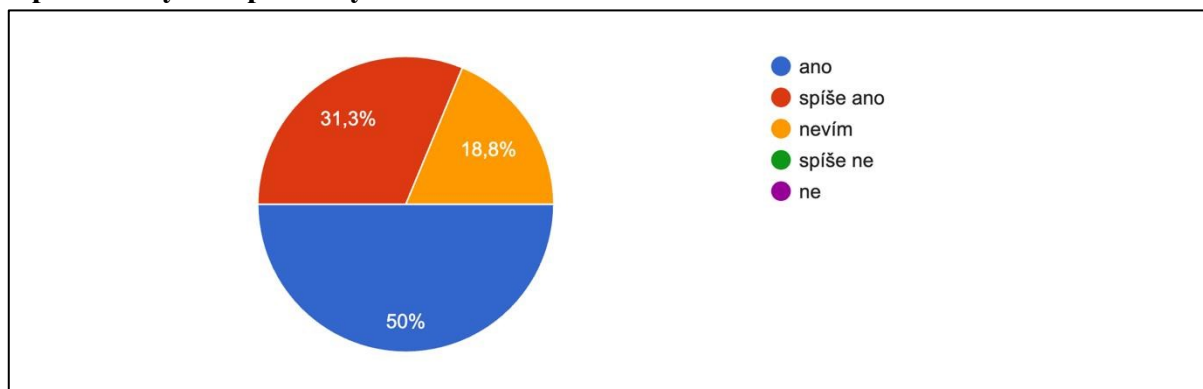
Popis chybějícího prvku v příručce

(žádná odpověď)

Komentář k odpovědím: Tato otázka, která rozšiřuje předchozí otázku č. 13, nebyla zodpovězena ani jedním respondentem. Vzhledem k nulovému počtu získaných odpovědí lze konstatovat, že jejich absence jen potvrzuje výsledky předchozí otázky č. 13 a dokazuje, že dotazovaní rodiče v příručce našli vše, co potřebovali a nic dalšího jim pro lepší porozumění práci s dětskou literaturou a pohádkami nechybělo.

Otázka č. 15: *Využijete příručku i v budoucnu, plánujete se k ní vrátit?*

Opětovné využití příručky

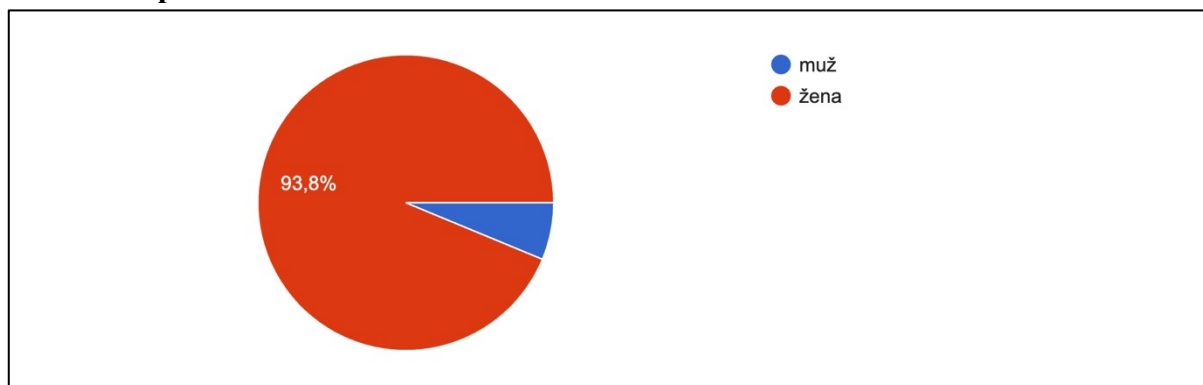
Graf 37

Komentář ke grafu: Polovina respondentů vyjádřila, že se k příručce opět vrátí. Dalších 31,3 % uvedlo, že se k příručce v budoucnu „spíše vrátí“. Zbývajících 18,8 % respondentů se k opětovnému využití příručky nedovede vyjádřit. Z výsledků lze vyvodit, že přes ¾ respondentů se k příručce pravděpodobně vrátí.

Výsledky mohou z mého pohledu naznačovat i to, že respondenti, kteří si nejsou zcela jisti, zda se k příručce někdy vrátí, byli příručkou dostatečně obohaceni a již budou využívat jen její doporučení a návrhy činností v praxi doma s dětmi a nebudou si ji opětovně pročitat. Toto ovšem nelze tvrdit s jistotou, jedná se jen o mou osobní úvahu.

Otázka č. 16: *Jakého jste pohlaví?*

Pohlaví respondentů

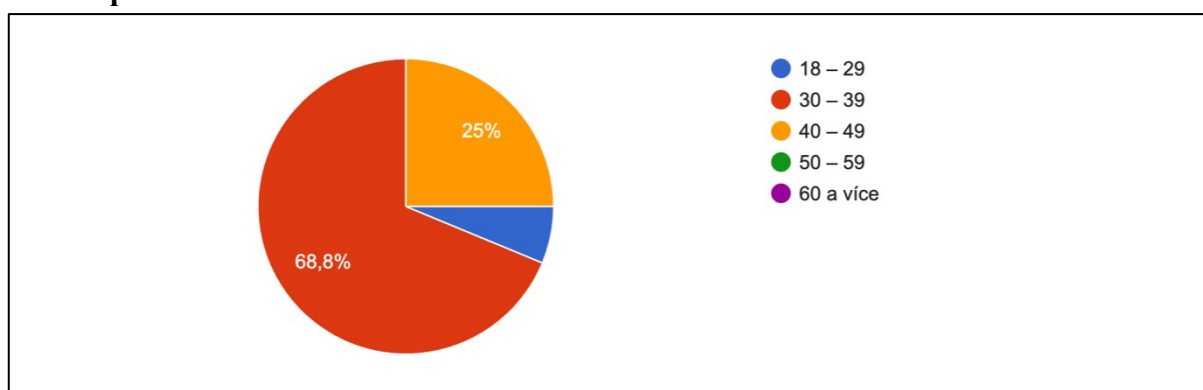

Graf 38

Komentář ke grafu: Výrazně větší skupinu respondentů tvořily ženy (93,8 %), muži zastávali slabší zastoupení (6,2 %). Pohlavní převaha ženského zastoupení respondentů je velice podobná pohlavnímu složení respondentů úvodního dotazníku, ve kterém také značně převládalo zastoupení žen.

Otázka č. 17: *Jaký je Váš věk?*

Věk respondentů

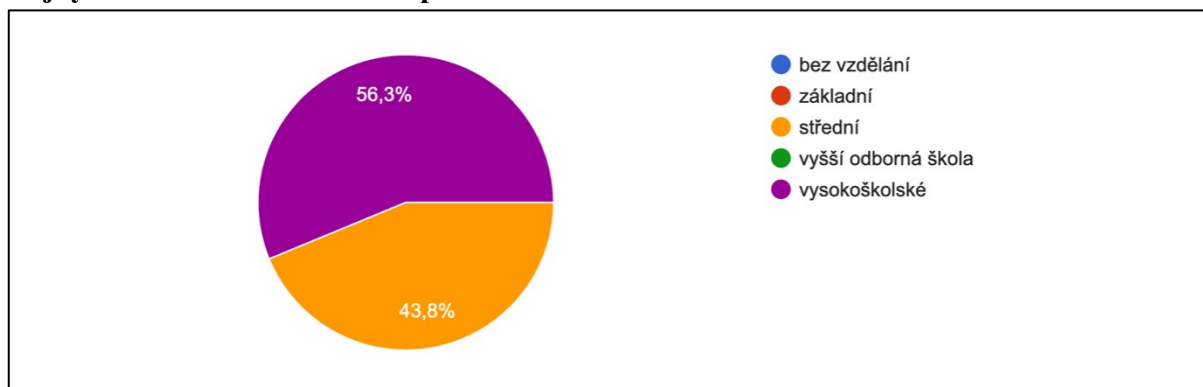
Graf 39

Komentář ke grafu: Nejsilněji zastoupená věková skupina respondentů byla složena z rodičů ve věku 30–39 let. V druhém největším zastoupení byli starší respondenti ve věku 40–49 let. Na třetím místě byla skupina respondentů nejmladšího věku, a to v rozmezí 18–29 let. Výsledky výzkumu tak byly nejvýrazněji ovlivněny rodiči ve věku 30–39 let. Stejný závěr byl vyzkoumán i u úvodního dotazníku.

Přestože tento druhý dotazník vyplnila jen polovina původního množství respondentů, z výsledků je patrné, že složení skupiny respondentů zůstává stejné – jak pohlavní převahou, tak i věkovým složením.

Otázka č. 18: *Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?*

Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

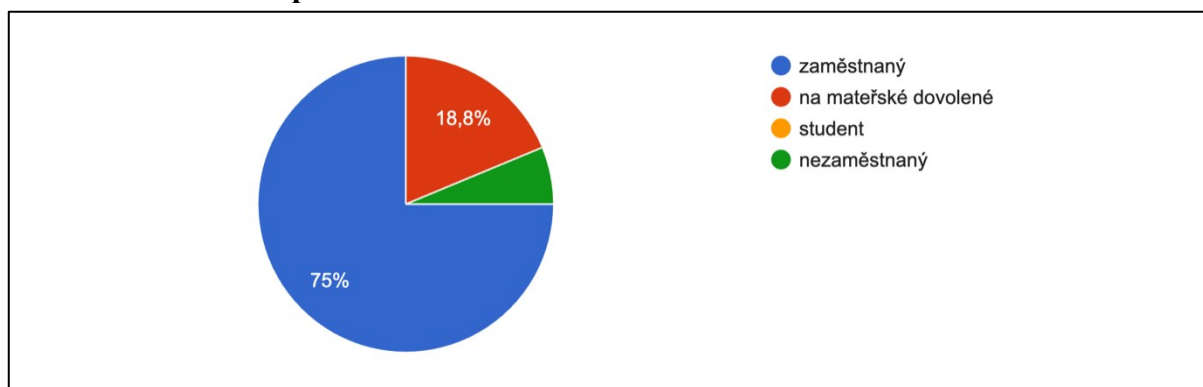
Graf 40

Komentář ke grafu: Více jak polovina respondentů má vysokoškolské vzdělání. Pro zbývající necelou druhou polovinu respondentů je nejvyšším dosaženým typem vzdělání vzdělání středoškolské. Z výsledků jasně vyplývá, že všichni respondenti dosáhli minimálně středoškolského vzdělání.

Tyto výsledky se opět shodují s výsledky úvodního dotazníku a navzdory získání odpovědí od pouhé poloviny původních respondentů tak potvrzují velice obdobné složení původní skupiny – průměrným věkem, pohlavní převahou i nejvyšším dosaženým vzděláním.

Otázka č. 19: *Jaké je Vaše profesní zařazení?*

Profesní zařazení respondentů

Graf 41

Komentář ke grafu: $\frac{3}{4}$ respondentů představují rodiče, kteří jsou zaměstnaní. Zbývající $\frac{1}{4}$ tvoří ve větší míře rodiče na mateřské dovolené a poté také nezaměstnaní rodiče. Výsledky lze shrnout tak, že většina odpovědí je určena pracujícími respondenty.

I tyto výsledky, které jsou velice podobné výsledkům stejně formulované otázky v úvodním dotazníku, prokazují, že složení skupiny respondentů i v otázce pracovního zařazení zůstává stejné.

9 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ

Výsledky provedeného výzkumu jsou pro jednodušší orientaci rozčleněny dle konkrétních výzkumných otázek:

Výsledky k první výzkumné otázce

Nasbíraná data zjistila, že více jak polovina rodičů čte s dětmi každý den, a to nejčastěji za účelem usnutí. Rodiče inklinují k výběru nové knihy či pohádky podle anotace. Mezi nejoblíbenější dětské knihy patří kratší pohádky, konkrétně pohádky českých autorů (B. Němcové, K. J. Erbena, J. Lady).

Ukázalo se, že rodiče preferují nákup nových knih před jejich vypůjčením. Pouze ¼ rodičů chodí s dětmi pravidelně do knihovny. Všichni respondenti potvrdili přítomnost domácí knihovny pro děti, avšak ne všichni přítomnost vlastní knihovny pro dospělé. Nejnižší přibližný počet dětských knih v rodinách s dětmi se ukázal být 20.

Výsledky k druhé výzkumné otázce

Nasbíraná data ukazují, že rodiče vedle předčítání uvedli jako nejčastější metody práce s pohádkou prohlížení ilustrací a společnou diskuzi nad příběhem. Využití čtenářských strategií se umístilo na třetím místě s hlasy od přibližně třetiny respondentů.

Pár konkrétních příkladů čtenářských strategií uvedlo v kontextu s rozvojem čtenářské pregramotnosti pouze několik respondentů. Z těchto získaných dat lze vyvodit, že znalost čtenářských strategií je prokazatelná pouze u malého množství respondentů a že většina rodičů předškolních dětí při práci s pohádkou nevyužívá čtenářské strategie.

Výsledky k třetí výzkumné otázce

Výzkum prokázal, že většina rodičů pocituje, že čtení pohádek děti nějakým způsobem ovlivňuje, formuje a zasahuje do rozvoje osobnosti dítěte. Respondenti potvrzují vnímání pozitivního dopadu čtení pohádek na rozvoj dětí a sami vedle předčítání využívají další metody práce s dětskou literaturou směřující k rozvoji dítěte. Nejčastěji se objevilo prohlížení knih, povídání nad příběhem, využití čtenářských strategií a dramatizace.

Výsledky k čtvrté výzkumné otázce

Závěrečné dotazníkové šetření na základě osobní zkušenosti respondentů s příručkou a jejím využitím prokázalo, že příručka je přehledná, přínosná, napsána srozumitelným jazykem a obsahuje inspirativní činnosti pro praktické využití s předškolními dětmi.

Nejpřínosnější částí příručky se ukázal být *seznam doporučené literatury*. Respondenti uvádějí, že nyní dokážou lépe pracovat s dětskou literaturou. Potvrzují pozitivní ovlivnění vztahu dětí ke knihám i objevení nové inspirace.

10 DISKUZE

V diskuzní části bakalářské práce jsem se rozhodla poukázat na skutečnost, která vzešla z provedeného kvantitativního výzkumu.

Výzkumné šetření ukázalo (výsledky vztahující se k otázce č. 22 v prvním dotazníku), že dnes se pohádky dostávají k dětem z 50 % prostřednictvím televizního/filmového zpracování a pouze z 50 % předčítáním, které by dle mého názoru rozhodně mělo převažovat, a to především v období dětství, ve kterém se výrazně kultivuje osobnost dítěte.

Zjištění tohoto procentuálního zastoupení je pro mě jakožto učitelku v mateřské škole alarmující. Jistě, s rozvojem digitálních technologií, které jsou v dnešní době skutečně všude kolem nás, a tak se s nimi dennodenně setkává i dítě a přirozeně je chce prozkoumat, je nutné počítat s větším zaujetím v digitálních médiích a odklonem od tradičního předčítání, které je navíc na první pohled v porovnání s rychlou, barevnou a mluvící televizí rozhodně méně atraktivní.

Ovšem vzhledem k tomu, že pohádka, jak bylo zmíněno v teoretické části v kapitole č. 2, má jedinečné vlastnosti, které nenajdeme u žádného jiného literárního útvaru a které se plně projevují pouze při čtení, vypravování či předčítání – předávání ústní formou (na základě literárního textu), pro rozvoj dětí považuji za velice vhodné a prospěšné preferovat právě tento způsob kontaktu s pohádkami.

Pohádky jsou pro děti předškolního věku jako stvořené. Umožňují jim na základě slyšeného ponořit se do světa fantazie a vytvářet vlastní bohaté představy, což video, které staví na dobře zpracované vizuální stránce, nikdy neumožní. Tento nedocenitelný prožitek lze navodit pouze vyprávěním či čtením, které promlouvá přímo do dětské duše a maximálně podněcuje tvořivost a fantazijní myšlení. V neposlední řadě pohádky dětem hravou formou přináší velice potřebné porozumění.

Pro upřesnění ještě dodám, že filmové adaptace pohádek nevidím pouze černě, to určitě ne. Některé jsou velice zdařilé, pro děti předškolního věku vhodné a také děti po určité stránce rozvíjí. Ovšem přistupuji k nim s obezřetností a myslím, že tak by měl učinit každý rodič.

ZÁVĚR

V úvodní teoretické části této bakalářské práce na téma „*využití pohádek a rozvoj čtenářské pregramotnosti očima rodičů*“ jsou v první kapitole objasněna vývojová specifika dětí předškolního věku včetně zasazení do kontextu dramatické výchovy.

Druhá kapitola charakterizuje pohádku, její historický vývoj, typologii, vliv a způsoby jejího využití v rodinách a mateřských školách. Tento literární žánr je v závěru kapitoly popsán v kontextu s dramatickou výchovou.

Třetí kapitola se soustředí na čtenářskou pregramotnost a možnosti jejího rozvoje u předškolních dětí. V závěru je opět vztažena k dramatické výchově. Čtvrtá, závěrečná kapitola teoretické části přibližuje dětskou knihu a zmínky o práci s literaturou, které se objevují v *Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání*. V závěru se zabývá vzájemným vztahem literatury a dramatické výchovy.

Praktická část bakalářské práce prostřednictvím dvojího dotazníkového šetření hledá odpovědi na čtyři výzkumné otázky. Zjišťuje, jak probíhá čtení v rodinách s předškolními dětmi, zkoumá znalost čtenářských strategií u rodičů a zda rodiče vnímají vliv pohádek a dětské literatury ve vztahu k dítěti.

Stěžejní součástí výzkumu je následné vytvoření autorské příručky, která je určena rodičům předškolních dětí. Příručka zjednodušuje a zkvalitňuje práci s pohádkami a dětskou literaturou, seznamuje rodiče se čtenářskými strategiemi a zlepšuje jejich orientaci na poli dětské literatury. Efektivita a úspěšnost této pomůcky je ověřena druhým dotazníkem.

První výzkumný cíl ukázal, že více jak polovina rodičů dětem předčítá každý den, a to nejčastěji za účelem usnutí. Rodiče vybírají pohádky nejčastěji podle anotace. Mezi nejoblíbenější dětské knihy patří kratší pohádky, specificky pohádky českých autorů.

Druhý výzkumný cíl objasnil většinovou znalost pojmu čtenářská pregramotnost, a prokázal většinové nevyužívání čtenářských strategií i převažující nezáměr o sebevzdělávání respondentů v oblasti rozvoje čtenářské pregramotnosti, což společně s nejčastějším využitím pohádek – k usnutí dětí – ukázalo, že rodiče pohádky využívají především pasivně – k předčítání před spaním, nikoli aktivně pro cílený rozvoj dítěte.

Třetí výzkumný cíl u rodičů předškolních dětí prokázal zřejmé uvědomování si určitého vlivu, který literatura na dítě má. Rodiče spatřují především vliv pozitivní.

Prostřednictvím čtvrtého výzkumné cílu byla potvrzena jednoznačná úspěšnost příručky.

Nejsilnější poznatek, který si odnáším po zkušenosti se psaním této bakalářské práce, je neutuchající snaha rodičů dát svým dětem to nejlepší, která se projevila v průběhu výzkumu. Překvapilo mě, jak moc se rodiče snaží dítě komplexně rozvíjet, podpořit jeho individuální vývoj a předat mu co nejvíce. Jen k tomu musí mít ty správné prostředky a dostatek relevantních informací.

Jsem ráda, že já sama jsem se svou příručkou mohla rodiče alespoň v malé míře vzdělat, inspirovat, podpořit jejich zájem a poskytnout jim pomůcku s praktickými tipy, ke které se mohou kdykoli vrátit. Z ověřujícího dotazníkového šetření i projevených pozitivních ohlasů usuzuji, že můj záměr byl splněn.

LITERATURA

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Přeložil Lucie LUCKÁ. Praha: Portál, 2017. Klasici (Portál). ISBN 978-80-262-1172-3.

BLÁHOVÁ, Krista. *Uvedení do systému školní dramatiky: dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. Praha: IPOS - Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1996. ISBN 80-7068-070-9.

GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-7367-628-5.

KALÁBOVÁ, Naděžda. *Pohádkové vzdělávání 2*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2009. ISBN 978-80-86784-85-4.

KOŽELUHOVÁ, Eva. *Čtenářské strategie u předškolních dětí a nečtenářů*. Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1858-6.

LEPILOVÁ, Květuše. *Cesty ke čtenářství: vyprávějte si s námi!*. Brno: Edika, 2014. ISBN 978-80-266-0112-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa : základní duševní potřeby dítěte : dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

NÁDVORNÍKOVÁ, Hana, Eva SVOBODOVÁ, Hana Švejdová, Miluše VÍTEČKOVÁ a kol. *Čteme si, hrajeme si, poznáváme...: Metodika čtenářské pregramotnosti* [online]. České Budějovice: Pedagogická fakulta, JU v Českých Budějovicích, 2019 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: https://projekty.pf.jcu.cz/pvupms/doc/Methodika_ctenarske_pregramotnosti.pdf.

OPRAVILOVÁ, Eva a Eva MACHKOVÁ. *Malý průvodce dramatickou výchovou v mateřské škole*. Praha: ARTAMA (IPOS) ve spolupráci se Sdružením pro tvořivou dramaturgii, 1992. ISBN 80-7068-047-4.

Pohádka [online; cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.icestina.cz/pohadka-2/>.

POLZEROVÁ, Eva. *Pohybová příprava jako součást dramatické výchovy: (příprava dětí mladšího školního věku)*. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1995. ISBN 80-7068-068-7.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2021 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://sdv.msmt.cz/file/56051/>.

RENDLOVÁ, Hana. *Šimon půjde do školy: program všestranného rozvoje předškolního dítěte*. Vyd. 2. Ilustroval Jolanta LYSKOVÁ. Praha: Portál, 1998. Kurikulum předškolní výchovy. ISBN 80-7178-243-2.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 4., doplněné vydání. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1783-1.

SYSLOVÁ, Zora, Radmila BURKOVIČOVÁ, Jana KROPÁČKOVÁ, Kateřina ŠILHÁNOVÁ a Lucie ŠTĚPÁNKOVÁ. *Didaktika mateřské školy*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Řízení školy (Wolters Kluwer). ISBN 978-80-7598-276-6.

STAŇKOVÁ, Lucie. *Problémové dítě a hra*. Praha: Raabe, 2003-. Nahlížet - nacházet. ISSN 1801-8351.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠVRČKOVÁ, Marie. *Kvalita počáteční čtenářské gramotnosti: výzkumná analýza a popis soudobého stavu*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-020-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-333-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VEBEROVÁ, Eva. *Soubor textů k literární výchově v mateřské škole*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. Pomocné knihy pro žáky SŠ.

VYŠTEJN, Jan. *Vady výslovnosti: Aktuální problémy speciální pedagogiky*. 4. vyd. Praha: SPN, 1987. Aktuální problémy speciální pedagogiky.

VYŠTEJN, Jan. *Vady výslovnosti: diagnostika, ošetření a prevence patlavosti*. Praha: SPN, 1991. Obory speciální pedagogiky. ISBN 80-04-24504-8.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Úvodní dotazník

Příloha č. 2 – Příručka podporující práci s pohádkou a dětskou literaturou

Příloha č. 3 – Závěrečný dotazník

Dotazník pro rodiče předškolních dětí

Dotazník je anonymní a jeho vyplnění by Vám nemělo zabrat více než deset minut. Předem děkuji za Váš čas a zájem!

1. Jste rodičem dítěte/dětí předškolního věku (3–6 let)?
 - ano
 - ne

2. Kolik máte dětí? *(Počítejte prosím všechny, tedy i ty, které nejsou předškolního věku.)*
 - 1
 - 2
 - 3 a více

3. Jak často dětem čtete (pohádky, příběhy, bajky, poezii atd.)?
 - každý den
 - několikrát týdně
 - párkrát měsíčně
 - párkrát za rok
 - vůbec dětem nečtu

4. Za jakým účelem dětem čtete? *(Označte libovolný počet možností.)*
 - před spaním – k usnutí
 - k zabavení dětí – když si o to děti samy řeknou a vidím jejich zájem
 - k rozvoji čtenářské pregramotnosti
 - jiné:

5. Na základě čeho vybíráte dětské knihy a pohádky?
- podle obálky
 - podle ceny
 - podle anotace (obsahu knihy)
 - podle osobního doporučení (přítele, učitele v mateřské škole, logopeda, knihkupce...)
 - podle literárních recenzí, sleduji knižní trh
 - jiné:
6. Jaké knihy mají Vaše děti nejraději? (*Uved'te prosím konkrétní název titulu a autora díla.*)
-
7. Nové knihy spíše kupujete, nebo si je půjčujete (od přátel, z knihovny)?
- kupuji
 - půjčuji si je
 - obojí zhruba ve stejné míře
8. Navštěvujete s dětmi knihovnu?
- ano, do knihovny chodíme pravidelně
 - ano, do knihovny občas zavítáme
 - ne, do knihovny nechodíme vůbec
9. Máte doma dětskou knihovnu, do které mají přístup Vaše děti? (*Skříň/poličku/prostor vyhrazený dětské literatuře, na kterou děti bezpečně dosáhnou.*)
- ano
 - ne
10. Máte doma knihovnu pro Vás – dospělé?
- ano
 - ne

11. Kolik (přibližně) máte doma dětských knih?

- méně než 10
- 20
- 30
- 40
- více než 50

12. Co podle Vás znamená pojem *čtenářská pregramotnost*?

- schopnost číst a psát v předškolním věku dítěte, již před nástupem do základní školy
- soubor postupně se rozvíjejících předpokladů pro čtení a psaní
- souhrn očekávaných výstupů dítěte předškolního věku zahrnující práci s knihami, ilustracemi a textem
- systematická práce s písmeny vedoucí k úspěšnému porozumění textu
- metodická cvičení rozvíjející komunikační schopnosti a osvojování si řeči

13. Jak se podle Vás rozvíjí čtenářská pregramotnost?

.....

14. Vzděláváte se v oblasti rozvoje čtenářské pregramotnosti?

- ano, čerpám z odborných zdrojů (knih, příspěvků, diplomových prací apod.)
- ano, využívám rady na internetu
- ano, zajímám se u učitelů/učitelek v mateřské škole
- ne

15. Předčítání je jedna z možností, jak pracovat s pohádkami a dětskou literaturou.

Používáte ještě jiné metody práce? (*Zaškrtněte libovolný počet možností.*)

- ano, děti si knihy prohlíží
- ano, s dětmi diskutujeme nad knihou
- ano, děti pohádky samy zdramatizují
- ano, využívám čtenářské strategie (propojování, vizualizace, předvídání, usuzování, hodnocení, shrnování)
- ne

16. Jak motivujete děti k zájmu o knihy a pohádky?

- pravidelným předčítáním
- společným povídáním nad knihou
- přísunem nových knih
- pouštím jim filmové adaptace
- nijak, nechávám tomu volný průběh
- jiné:

17. Jaký Vy osobně máte vztah ke knihám?

- velmi kladný
- kladný
- neutrální
- negativní
- velmi negativní

18. Jak vnímáte vztah Vašich dětí ke knihám?

- velmi kladný
- kladný
- neutrální
- negativní
- velmi negativní

19. Domníváte se, že pohádky Vaše děti určitým způsobem formují a ovlivňují (jejich chování, postoje, záliby, myšlení...)?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

20. Máte pocit, že pohádky mají pozitivní vliv na rozvoj Vašich dětí?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

21. Máte pocit, že určité pohádky mohou na Vaše děti působit negativně?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

22. V jaké formě u Vás doma převládá pohádka – v knižní, nebo televizní podobě?

- knižní
- televizní
- zhruba ve stejné míře

23. Domníváte se, že vzhledem k rozvoji a přístupnosti moderních technologií (tablety, televize, chytré telefony apod.) zájem o literaturu u Vašich dětí upadá?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

24. Jakého jste pohlaví?

- muž
- žena

25. Jaký je Váš věk?

- 18–29
- 30–39
- 40–49
- 50–59
- 60 a více

26. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- bez vzdělání
- základní
- střední
- vyšší odborná škola
- vysokoškolské

27. Jaké je Vaše profesní zařazení?

- zaměstnaný
- na mateřské dovolené
- student
- nezaměstnaný

Příručka pro rodiče předškolních dětí
podporující práci s pohádkou a dětskou literaturou

Vendula Jindrová

Tato příručka je součástí výzkumné části bakalářské práce na téma „Využití pohádek a rozvoj čtenářské pregramotnosti očima rodičů“. Jejím hlavním cílem je zkvalitnění práce s dětskou literaturou v domácím prostředí, která byla předem zmapována prostřednictvím dotazníku pro rodiče předškolních dětí.

OBSAH

ÚVOD	3
ZÁSADY PŘI PRÁCI S DĚTSKOU LITERATUROU.....	4
ČTENÁŘSKÉ STRATEGIE.....	6
NÁVRH INSPIRATIVNÍCH ČINNOSTÍ.....	8
SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY	12
ZDROJE	16

I ÚVOD

Dětská literatura není jen o předčítání před spaním. S knihami lze pracovat na mnoho různých způsobů. Základem jakékoli literatury jsou symboly – písmo a obrázky, na kterých dnes stojí takřka celý svět a jejich správné pochopení a interpretace je každodenní záležitostí nás všech. Nejen z tohoto důvodu je více než žádoucí již od útlého věku dětí vhodnou formou rozvíjet jejich čtenářskou pregramotnost, tvořivé i kritické myšlení, řeč, schopnost porozumění a logické uvažování. A k tomu není lepšího prostředníka než knih.

Neméně důležitým aspektem při práci s knihami je rozvoj představivosti. Knihy, na rozdíl od filmů, počítačových her či videí na digitálních zařízeních, podporují komplexní rozvoj dětské představivosti, který je nezbytný pro správný komplexní rozvoj osobnosti dítěte. Jsou to právě filmy a internetové hry, které oproti knižním pohádkám postrádají prostor pro představivost a výrazně utlumují citlivost. Vše je v nich předem připraveno, každý detail je jasně daný, viditelný i slyšitelný. Proto je v dnešní době více než vhodné obracet se zpátky ke čtení, které přirozeně navozuje obrazové zážitky, rozvíjí intelekt, emoce, citlivost a představivost.

Tato praktická příručka pro rodiče předškolních dětí si klade za cíl prohloubit práci s pohádkami v domácím prostředí, přispět k rozvoji čtenářské pregramotnosti a ke zkvalitnění čtení s dětmi. Rodiče seznamuje se čtenářskými strategiemi, návrhy konkrétních činností s dětskou literaturou a obsahuje také seznam doporučené literatury. Snaží se usnadnit rodičům práci s pohádkami a dětskou literaturou, aby se v ní lépe orientovali a mohli využít plný potenciál knih.

II ZÁSADY PŘI PRÁCI S DĚTSKOU LITERATUROU

ÚČEL

Za jakým účelem berete knihu do rukou? Nejdříve ze všeho je důležité uvědomit si, k čemu knihu chceme využít, a podle toho knihu vybrat.

Čtení před spaním

Pokud chceme předčítat dětem před spaním, složitý text s velkým množstvím neznámých slov bude dětskou mysl přinejmenším zaměstnávat a ke klidnému a rychlému uspání moc nepřispěje. K účelu uspávání či relaxace jsou ideální pohádky kratšího obsahu s jednoduchou slovní zásobou, veršovaný text (rytmus a pravidelnost v řeči uklidňuje), obyčejné vyprávění či ukolébavky. Vhodná je také již dětem známá pohádka nebo příběh, který mají rádi. Dětem nemusíme nic vysvětlovat, četbu si prostě užívají, aniž by si musely něco domýšlet.

Neméně podstatný je tón i síla našeho hlasu a rychlost předčítání – tedy tišší, uklidňující, konejšivý hlas, který nikam nechvátá. Čím uvolněnější budeme, tím klidnější bude samotné předčítání, a tím rychleji tuto atmosféru přeneseme i na děti.

Práce s obtížnější knihou

Naproti tomu, pokud knihu vybíráme s úmyslem soustředěnější práce, pak je na místě vybrat lehce náročnější text se složitější slovní zásobou, zcela novou knihu či příběh, který je dětem cizí. Zde je vhodné využít tzv. metodu řízeného čtení – průběh čtení přerušit, doplnit cokoli, co je dětem nesrozumitelné, a dopomoci jim tak ke snadnějšímu porozumění.

DĚTSKÁ KNIHOVNA

Děti by měly vědět, kam knihy patří a jak se s nimi zachází. Každá kniha má své místo – v knihovně, na polici, ve skřínce... Je žádoucí, aby měly děti ke knihám volný přístup – tak si je mohou samy brát a prohlížet. Na to je nejideálnější domácí dětská knihovna.

ČTENÍ SAMOTNÉ

Vedle již zmiňované síly a tónu našeho hlasu lze hlas i výškově měnit, napodobovat různé zvuky, zvířata apod. Neméně důležité jsou také pauzy. Každý potřebuje čas na zpracování informací, děti především. A především děti předškolního věku, které jsou při práci s literaturou vystaveny přívalu nových slov, kterým nerozumějí, a je proto na místě dopřát jim v průběhu čtení dostatek času na přemýšlení a utřídění si souvislostí. Nespěchat na ně, nemít velká očekávání a radovat se z malých pokroků.

Čas strávený nad knihou může vedle formy uspávání představovat i zdroj relaxace, konverzace, zábavy či poznání. Jde především o to vzít knihu do rukou i někdy jindy než večer a užít si společně strávený čas.

III ČTENÁŘSKÉ STRATEGIE¹

Čtenářské strategie jsou jednou z možností, které pomáhají dětem porozumět předčítanému. Jedná se o soubor postupů, které využívá dospělý a vhodně zvolenými strategiemi podněcuje přemýšlení dítěte.

Souslednost čtenářských strategií:

Propojování

- vybavení si předchozích zkušeností a zážitků
- pro děti nejjednodušší strategie (vhodná i pro dvouleté), je vázána na vzpomínky; chceme, aby si dítě uvědomilo, co už zná
- např. Znáš...? Viděl jsi někdy...? Co víš o ...? Připomíná ti to něco?

Vizualizace

- vytvoření co nejpřesnější mentální představy o tom, co je předčítáno
- využití různých předmětů a smyslových prožitků – zrak, sluch, čich, chuť, hmat
- např. při četbě o vonícím koláči dáme dětem přičichnout k čerstvému koláči

Předvídaní

- odhad možného; může vyjít, nemusí: žádná předpověď není špatná
- podněcujeme děti, aby hledaly další nové možnosti, všechny nápady jsou vítané
- u malých dětí předvídáme nejprve na základě obrázků
- např. odhadování následujících slov, pokračování děje, dovyprávění příběhu (Jak by to mohlo skončit?) – pak si to přečteme

¹ KOŽELUHOVÁ, Eva. *Čtenářské strategie u předškolních dětí a nečtenářů*. Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1858-6.

Usuzování

- odhalování nevyřčených souvislostí
- máme informaci na obrázku / v textu, kterou si na základě vlastní zkušenosti spojíme s nějakou jinou informací v textu, z toho vzejde jediná správná odpověď – složité, až u starších dětí
- např. Proč hrdina reagoval takovýmto způsobem?

Hodnocení

- vyjádření osobního názoru k chování postav v příběhu
- propojení příběhu s vlastními zkušenostmi a znalostmi
- žádný názor není špatný – jde o vyjádření vlastního stanoviska a jeho obhájení
- např. Co si o tom myslíš? Co bys dělal v jejich případě? Jak by ses ty zachoval?

Shrnování

- jde o nejsložitější strategii, jejímž cílem je vystihnout klíčovou myšlenku
- děti se učí soustředit na jádro příběhu a odhlížejí od detailů či momentů, které je osobně zaujaly
- velmi obtížná pro předškolní děti, pomoci může záchytný klíčový bod (obrázek)

IV NÁVRH INSPIRATIVNÍCH ČINNOSTÍ

Navrhované činnosti je nutné vždy přizpůsobit danému dítěti – jeho věku, individuálním potřebám, vývoji, aktuálním zálibám, míře pozornosti, kterou udrží atd. Aktivita s knihou s šestiletým dítětem se bude značně lišit od aktivity s knihou s dítětem tříletým. Stejně tak je to i s mírou rodičovské pomoci či délkou trvání činnosti. Vše je velmi individuální. Vy, jakožto rodiče, kteří své děti znáte nejlépe, sami víte, jaký přístup na jak dlouho volit.

Motivace

Před samotným začátkem činnosti s knihou je velice důležitá předchozí motivace dětí. Dobrá motivace zaručí, že se děti budou samy o knihu zajímat a chtít ji pochopit. Naopak absence motivace může mít za následek velmi nízkou míru pozornosti či nechuť dítěte u následné aktivity. Motivace může mít mnoho podob – může jít o hádanku, písničku, hru, rozhovor, úkol apod. Jde o to děti zaujmout a nasměrovat jejich pozornost k nadcházející činnosti se samotnou knihou.

Prožitek

Je obecně známo, že nejlépe si člověk něco zapamatuje samotným prožitkem. Proto je žádoucí literaturu co nejvíce dětem oživit a zpřístupnit. Takovým způsobem, který je zábavný a dětem blízký. Níže najdete návrhy doporučených činností, kterými se můžete inspirovat.

POPIS²

„Ukaž“ – pasivní slovní zásoba

- dítě vybere obrázek z nabídky v knize, na který popis od rodiče sedí (pasivní slovní zásoba, vhodná pro nejmenší děti či při využití složitější slovní zásoby)
- např.: Vidiš někde lva? Najdeš zelenou květinu? Poznáš, kde je v knize auto?

² Upraveno dle KOŽELUHOVÁ, pozn. 1.

„Pojmenuj“ – aktivní slovní zásoba

- dítě za podněcujících otázek od rodiče popisuje, co v knize vidí (aktivní slovní zásoba, vhodná pro starší děti)
- např.: Co vidíš na obrázku? Co se děje na obrázku? Co dělají? Co to je? Poznáš, k čemu to je? Jaké to je? Kdo to je?

POVÍDÁNÍ NAD KNIHOU

- využití čtenářských strategií
- kladení podněcujících otázek souvisejících s obsahem knihy
- diskuze nad příběhem či obrázkem
- vysvětlení neznámých slov, rozšiřování slovní zásoby (Jaký může být lev? Na co máme okno?)

PŘEVYPRÁVĚNÍ

- dítě převypráví pohádku sourozenci, druhému rodiči nebo někomu blízkému

POHYB

- propojení příběhu s pohybem – děti mohou mnoho pohybových aktivit samy vyzkoušet, a to nejlépe přímo v průběhu četby (hlavní postava spadla do louže, běžela jak vítr o závod, skákala na trampolíně, dupala na trávu...)

KRESBA

- přenesení slyšeného na papír – děti nakreslí nebo namalují cokoli, o čem jste četli, co je v příběhu oslovilo, či konkrétní postavu (rodič dítě navádí správnými pobídkami: jak přesně vypadala panenka, která v pohádce vystupovala, jakou barvu měly její šaty, jaké vlasy měla, usmívala se, kde bydlela...?)
- děti kreslí nebo malují to, co rodič právě čte (vhodné pro starší děti – důraz na podrobnější popis, detaily)
- role lze i obrátit – děti vytvoří obraz a rodič pak hádá, co to je

HUDBA

- propojení pohádky s hudbou a zvuky – děti mohou vše vyzkoušet na vlastní kůži, prožít příběh stejně jako hrdinové v knize (z dálky se ozývala flétna, medvěd třikrát zabručel, v ulicích se zpívaly koledy, někdo jemně zaťukal na vrátka...)

ÚKOLY

- plnění různých úkolů v průběhu četby (rodiči vymyšlené nebo i stejné úkoly jako v samotné pohádce)
- zájem dětí lze podnítit odměnou za každý dobře provedený úkol

FILM

- zhlédnutí filmové adaptace knihy, pokud existuje
- srovnání filmu s knihou (Líbilo se ti více knižní, nebo filmové zpracování? Proč? Co ve filmu bylo jinak než v knize?)

DRAMATIZACE

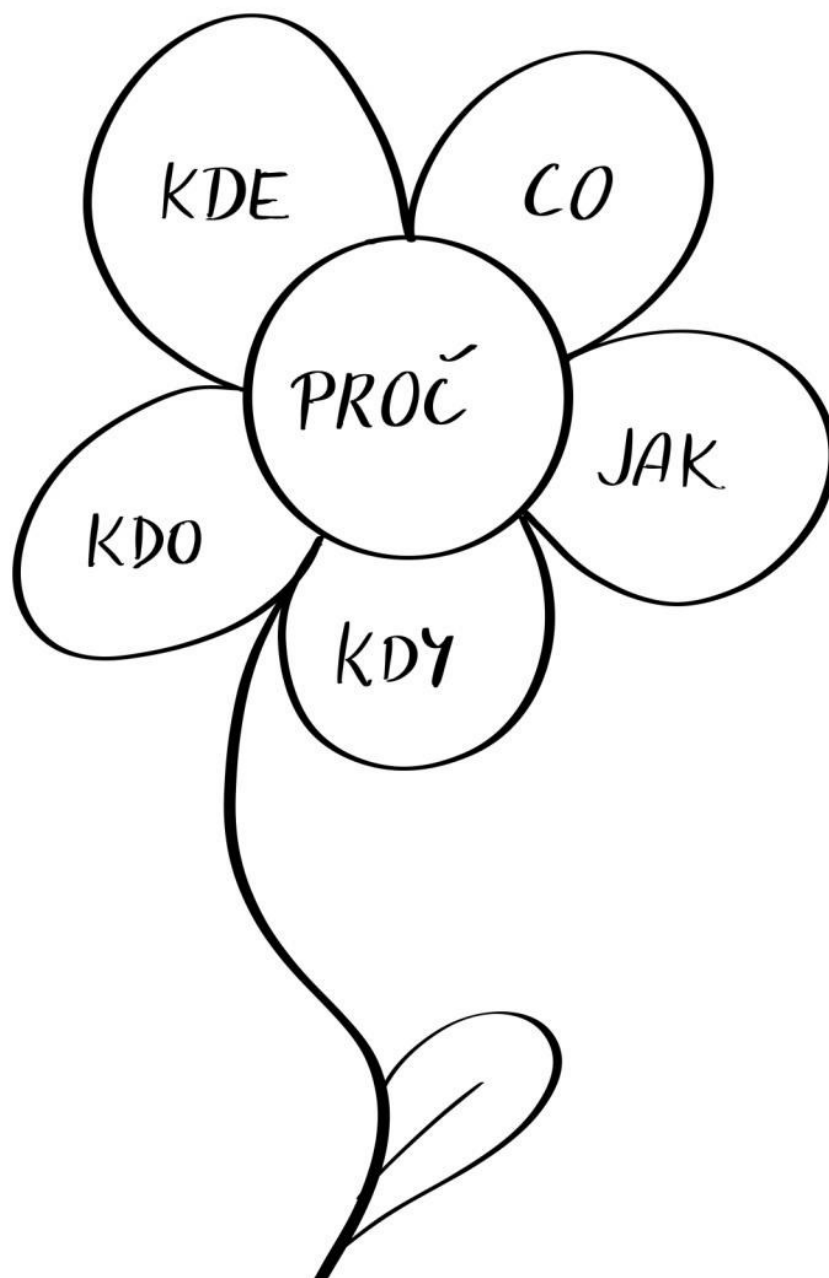
Návrhy pro využití prvků dramatické výchovy s oporou literárního textu:

- **dramatická situace** – rodiče jsou v roli společně s dětmi
- **improvizace na základě předčítaného/vyprávěného příběhu** (např.: rodič/dítě čte nebo vypráví, dítě vstupuje do role) – v dramatické výchově se jedná o boční vedení – narativní pantomimu
- **divadlo** – částečně připravená situace: děti hrají, rodiče se dívají nebo naopak

*Výše uvedené návrhy mohou být realizovány i bez opory literárního textu, záleží na chuti, preferenci a fantazii zúčastněných osob. Jednotlivé role je vhodné podpořit **kostýmy** či **rekvizitami** – lze využít obyčejné předměty, které se nachází v každé domácnosti: např. šátek pro babičku, vařečka pro kuchaře, šaty pro princeznu atd.*

ČTENÁŘSKÝ DENÍK³

- zaznamenání dějové posloupnosti
- zápis do květiny: *proč, co, jak, kdy, kdo, kde* (děti samy zaznamenají – nakreslí)
- vznikne jednoduchý čtenářský deník, podle kterého jsou děti schopné převyprávět příběh

³ Upraveno dle KOŽELUHOVÁ, pozn. 1.

V SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY

O PŘÍRODĚ A SVĚTĚ KOLEM NÁS:

- **Ďolík** (*E. Adbåge*) – obrázková kniha, psaná z perspektivy dítěte, pojednává o díře v zemi, ve které děti svobodně dovádí a objevují svět bez pravidel
- **Holčička a déšť** (*J. Kudláček, M. Lukešová*) – oceněná poetická kniha s celostránkovými ilustracemi
- **Jak daleko je slunce** (*I. Klíma*) – poetická kniha, která reaguje na dětské zvědavé otázky
- **Jde sem lesem – Bylinková pohádka** (*D. Krolupperová*) – Toníka čeká dobrodružná cesta lesem, při které se seznámí s léčivými rostlinami
- **Kde je ten pravý balon?** (*K. Macurová*) – hravá obrázková kniha, ve které medvídek hledá kulatý balon
- **Kočíci průvodce noční oblohou** (*S. Atkinson*) – ilustrovaná kniha seznamuje děti s noční oblohou, polární září, hvězdami, galaxiemi a celým vesmírem
- **Mapy** (*A. M. Mizielińska, D. Mizieliński*) – velká kniha obrazových map se zajímavými fakty
- **Největší přání** (*E. Stará*) – nenásilnou formou seznamuje děti s globálním světem a aktuálními problémy
- **Proč nekveteš?** (*K. Macurová*) – humorná kniha, která může sloužit i jako skvělá hádanka, především pokud dětem neukážeme obálku knihy, která „tajemství“ odkrývá
- **Rok v pohádce** (*M. Szymanowicz*) – bohatě ilustrovaná kniha provázející čtenáře pohádkovým světem měsíc po měsíci
- **Rok v lese** (*E. Dziubaková*) – bohatě ilustrovaná kniha provázející čtenáře životem v lese měsíc po měsíci
- **Slyšíš, jak mluví stromy?** (*P. Wohlleben*) – naučná kniha o stromech
- **Tady jsme doma** (*O. Jeffers*) – kniha o seznamování s místem, kde žijeme – o naší planetě
- **Tajemství lesa** (*S. Dieckmann*) – překrásně ilustrovaná kniha podněcující k objevování přírody

ZVÍŘATA V HLAVNÍ ROLI:

- **Gerda: Příběh velryby** (*A. Macho*) – vyprávění o osamocené velrybě Gerdě a podmořském světě
- **Jak naučit Edu lítat?** (*K. Macurová*) – o ptákově Edovi, který neumí lítat a medvědovi Emilovi, který se rozhodl, že jako správný kamarád Edu lítat naučí
- **Jak zvířata spí** (*J. Dvořák*) – kniha prostřednictvím krátkého textu a velkých, bohatých ilustrací ukazuje, jak spí jednotlivá zvířata
- **Kniholap** (*H. Docherty, T. Docherty*) – králice Eliška řeší záhadu ztracených knih
- **Králík je taky jenom člověk** (*I. Komárková*) – osobní zpověď domácího králíka
- **Kůzlátka** (*J. Blažková, M. Rázusová-Martáková*) – dvě verze známé pohádky spojené v jedné knize: o poslušných a neposlušných kůzlátkách
- **Medvěd nechce jít spát** (*O. Bula*) – vtipné čtení, které je jako stvořené pro (pod)zimní období
- **Mlsné medvědí příběhy** (*M. Těšitelová*) – krátké, veselé a poučné příběhy
- **Modrý tučňák** (*Petr Horáček*) – příběh o pochopení a o tom, jaké to je být jiný
- **Můj medvěd Flóra** (*D. Mrázková*) – již starší kniha o plyšovém medvídkovi, která je dnes stále aktuální a oblíbená napříč rodinami
- **Oskar a měsíční kočky** (*L. G. Rymond*) – kouzelný příběh vybízející ke snění
- **O rackovi a kočce, která ho naučila létat** (*L. Sepúlveda*) – krásné vyprávění o dobrodružstvích racka a kočky, které podněcuje důvtip a fantazii, ale také ukazuje, jak lépe poznat svět
- **O všech zvířatech** (*T. Klusová*) – rozmanitá dobrodružství zvířecích hrdinů
- **Papuchalk Petr** (*Petr Horáček*) – další kniha od Petra Horáčka, velmi oblíbeného výtvarníka a autora dětských knih
- **Pompon se nudí** (*B. Chaud*) – medvědí série o medvědu Pomponovi, který se z nudy rozhodne být klukem, z pera francouzského autora a ilustrátora Benjamin Chauda
- **Varvara: Kniha o velrybím putování** (*M. Míková*) – kniha o velkém velrybím putování, která vznikla podle skutečného příběhu velryby Varvary
- **Zajíčková cesta** (*K. Macurová*) – kniha s neobvyklými 3D ilustracemi, ve které se zajíček snaží najít své místo ve světě
- **Zpátky do Afriky!** (*J. Dvořák*) – parta zvířat z pražské zoo se vydává na cestu domů do Afriky

O PŘÁTELSTVÍ A EMOCÍCH:

- **Anna a Anička** (*M. Špinková*) – příběh o babičce Anně a její vnučce Aničce, jak Anička roste, babička pomalu odchází... kniha se citlivým způsobem dotýká smrti a koloběhu života
- **Co dělají pocity?** (*T. Oziewicz*) – laskavá kniha přibližující dětem city, pocity a emoce – tímto světem, který máme každý v sobě, je neprovádí nikdo jiný než samotné oživlé pocity
- **Čekání na Vlka** (*S. Dieckmann*) – kniha o přátelství, ztrátě, smrti a smutku, doplněna nádhernými ilustracemi – žádoucí je především v období, když se dítě potýká se ztrátou někoho blízkého
- **Chrochtík a Kvikalka** (*E. Stará*) – bohatě ilustrovaná pohádka o tom, že štěstí a lásku nenajdeme ve věcech, ale ve vztazích
- **Kvak a Žbluňk jsou kamarádi** (*A. Lobel*) – úsměvné vyprávění o dvou zvířecích kamarádech
- **Mapa mých pocitů** (*B. Landmann*) – chlapec cestuje po místech ve svém nitru
- **Obejmi mě, prosím** (*P. Wechterowicz*) – laskavá a velmi oblíbená kniha o medvědech, kteří putují lesem a přitom objímají všechny jeho obyvatele
- **Šedík a Bubi** (*E. Stará*) – kniha plná jednoduchých ilustrací, citoslovcí a frázování

ADAPTACE VE ŠKOLCE:

- **Flandil ve školce** (*B. Hamblin*) – o malém šnekovi Flandilovi, který začíná chodit do školky a stejně jako ostatní děti, i on se ocitá v nových a neznámých situacích, které v něm vyvolávají strach a nervozitu
- **Liška Šiška ve školce** (*I. Gecková*) – o Adélce, která jednoho dne ve školce zapomene svou oblíbenou hračku lišku Šišku

VÝCHOVNÉ KNIHY:

- **A pak se to stalo!** (*E. Stará*) – co vše se může stát, když...?
- **Draka je lepší pozdravit aneb O etiketě** (*M. Kratochvíl, D. Krolupperová*) – základy slušného chování v krátkých pohádkách a verších
- **Rukulíbám** (*M. Šanda*) – leporelo plné básní o slušném chování

HUMORNÉ KNIHY:

- **365 tučňáků** (*J. Fromental*) – humorné vyprávění o tučňácích s matematickým a environmentálním přesahem
- **Čarodějka Winnie** (*V. Thomas*) – vtipný příběh, který se dotýká problematiky digitálních technologií
- **Kam až smí smích** (*R. Malý*) – sbírka zvukomalebných veršů, které nepostrádají vtip
- **Koho sežere vlk?** (*E. Stará*) – známé pohádky psané formou obrázkového čtení, obsahují i nonsensové varianty, které jsou u dětí velmi oblíbené
- **Otrapové, škodiči, naschválníci, prudiči** (*D. Kýrová*) – veselé básně o stvořeních a věcech, které komplikují lidský život
- **Ti otravní králíci** (*C. Flood*) – humorná kniha s poučením
- **Uleželé želé** (*J. Dědeček*) – humorná poetická kniha plná krátkých, rytmických básní

RELAXAČNÍ KNIHY PŘED SPANÍM:

- **Bylo nebylo** (*B. Němcová*) – tradiční pohádky pro nejmenší
- **Buddhovy pohádky na dobrou noc** (*N. Dharmachari*) – krátké buddhistické příběhy převyprávěné pro děti
- **Klasické pohádky pro děti** (*E. Mrázková*) – převyprávěné klasické pohádky
- **Špalíček pohádek** (*F. Hrubín*) – tradiční pohádky
- **Zachumlej se, pohádka začíná** (*O. Rusnáková*) – deset pohádkových příběhů od české autorky přinášející dětem moudrost, laskavost a ponaučení se špetkou poezie

KNIHY S DIDAKTICKÝM ZAMĚŘENÍM:

- **Logopedické pohádky** (*I. Eichlerová, J. Havlíčková*) – pohádky vytvořené klinickými logopedkami, které cílí na procvičování výslovnosti hlásek

VÁNOČNÍ KNIHY:

- **Husa Líza a vánoční hvězda** (*P. Horáček*) – o huse Líze a jejím putování za zářící hvězdou, která chybí na vánočním stromku
- **Milion bilion vánočních skřítků** (*H. Motai*) – příběh o vánočních skřítcích
- **O čertovi** (*P. Čech*) – něžná pohádka o zlobivém čertovi, který se polepší
- **Vánoční pohádky** (*Z. Malinský*) – sbírka zimních a svátečních pohádek

VI ZDROJE

KOŽELUHOVÁ, Eva. *Čtenářské strategie u předškolních dětí a nečtenářů*. Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1858-6.

Závěrečný dotazník

Milí rodiče, pokud jste si prostudovali příručku a využili ji při práci s Vašimi dětmi, vyplňte prosím tento závěrečný dotazník, který ověřuje její účinnost.

1. Jste rodič dítěte/děti předškolního věku (3–6 let) a obdržel/a jste příručku?
 - ano
 - ne

2. Byl pro Vás obsah příručky přehledný?
 - ano
 - spíše ano
 - nevím
 - spíše ne
 - ne

3. Vyzkoušel/a jste s Vašimi dětmi některé návrhy činností či čtenářské strategie doporučené v příručce?
 - ano
 - ne

4. Byly jednotlivé čtenářské strategie a návrhy činností v příručce natolik srozumitelně popsány, že jste je bez problému dokázal/a použít v praxi s Vašimi dětmi?
 - ano
 - spíše ano
 - nevím
 - spíše ne
 - ne

5. Domníváte se, že pro Vás byla příručka přínosná?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

6. Jaká část příručky pro Vás byla nejpřínosnější, nejužitečnější? (*Specifikujte konkrétní část, aktivitu apod.*)

.....

7. Jaká část příručky pro Vás byla nejméně přínosná? (*Specifikujte konkrétní část, aktivitu apod. Pokud shledáváte veškerý obsah příručky přínosný, tuto otázku přeskočte.*)

.....

8. Byl pro Vás seznam doporučené literatury inspirativní?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

9. Domníváte se, že nyní dokážete lépe pracovat s dětskou literaturou?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

10. Máte pocit, že příručka byla přínosná pro rozvoj Vašich dětí?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

11. Myslíte si, že prostřednictvím rad obsažených v příručce jste pozitivně ovlivnil/a vztah Vašich dětí ke knihám?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

12. Objevil/a jste v příručce něco nového (zásadu, návrh činnosti, čtenářskou strategii, doporučení...), co jste dosud neznal/a?

- ano
- ne

13. Máte pocit, že v příručce něco chybělo?

- ano
- ne

14. Popište prosím, co konkrétně jste v příručce postrádal/a. *(Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a NE, tuto otázku přeskočte.)*

.....

15. Využijete příručku i v budoucnu, plánujete se k ní vrátit?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

16. Jakého jste pohlaví?

- muž
- žena

17. Jaký je Váš věk?

- 18–29
- 30–39
- 40–49
- 50–59
- 60 a více

18. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- bez vzdělání
- základní
- střední
- vyšší odborná škola
- vysokoškolské

19. Jaké je Vaše profesní zařazení?

- zaměstnaný
- na mateřské dovolené
- student
- nezaměstnaný